

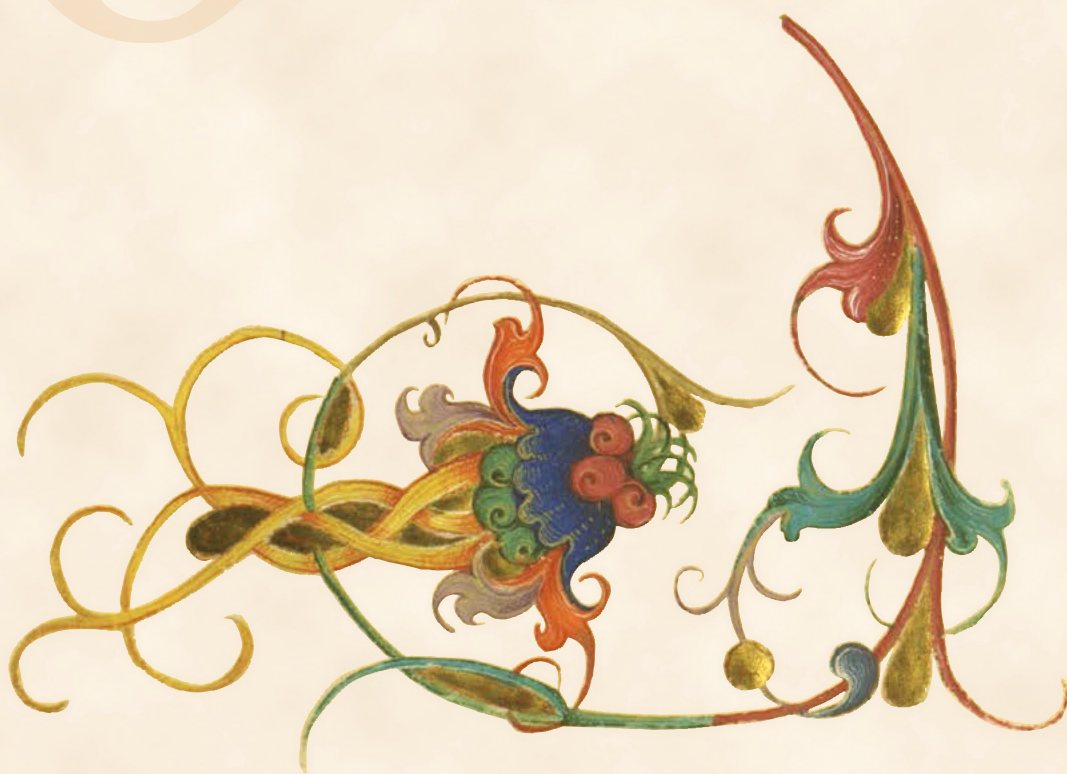
MAGYAR TÖRTÉNELMI
EMLÉKEK

OKMÁNYTÁRAK

FORRÁSOK A MAGYAR KIRÁLYSÁG KERESKEDELEMTÖRTÉNETÉHEZ

I.

Belkereskedelem (1192–1437)

FORRÁSOK A MAGYAR KIRÁLYSÁG
KERESKEDELEMTÖRTÉNETÉHEZ I.
Belkereskedelem (1192–1437)

FONTES AD REM MERCATORIAM
REGNI HUNGARIAE PERTINENTES I.
De commerciis domesticis (1192–1437)

MONUMENTA HUNGARIAE HISTORICA

DIPLOMATARIA

Redigunt
PÁL FODOR, ANTAL MOLNÁR

FONTES AD REM MERCATORIAM
REGNI HUNGARIAE PERTINENTES I.

De commerciis domesticis (1192–1437)

Edendo operi praefuit commentariisque illustravit
Boglárka Weisz

Ad edendum praeparaverunt
Dániel Bácsatyai, István Kádas, Bence Péterfi, András Ribi,
Renáta Skorka, Tibor Szócs, Boglárka Weisz

ELKH | Eötvös Loránd
Research Network

Institutum Historicum Sedis Centralis
Studiorum Philosophicorum
Budapestini, 2020

MAGYAR TÖRTÉNELMI EMLÉKEK

OKMÁNYTÁRAK

FORRÁSOK A MAGYAR KIRÁLYSÁG
KERESKEDELEMTÖRTÉNETÉHEZ I.

Belkereskedelem (1192–1437)

Szerkesztette és a történeti jegyzeteket készítette:

Weisz Boglárka

Az okleveleket kiadásra előkészítette:

Bácsatyai Dániel, Kádas István, Péterfi Bence, Ribi András,
Skorka Renáta, Szócs Tibor, Weisz Boglárka

ELKH | Eötvös Loránd
Kutatási Hálózat

Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézet
Budapest, 2020

A kötet elkészítését
a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal
az NKFI Alapból támogatta (KH 130473. sz. projekt)

A kötet a BTK MTA Lendület
Középkori Magyar Gazdaságtörténet Kutatócsoport
programjának keretében készült

BTK TTI – Lendület

A latin nyelvű szövegeket lektorálta:
Neumann Tibor, C. Tóth Norbert

A német nyelvű szövegeket lektorálta:
Péterfi Bence, Skorka Renáta

A történeti jegyzeteket lektorálta:
Péterfi Bence, Skorka Renáta

Az előszót angolra fordította:
Alan Campbell

© Weisz Boglárka, 2020

© BTK, 2020

ISBN 978-963-416-235-3, ISBN 978-963-416-320-6 (PDF)
ISSN 2063–8485

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás,
a nyilvános előadás, a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát,
az egyes fejezeteket illetően is.

Kiadja a Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézet,
Eötvös Loránd Kutatási Hálózat
Felelős kiadó: Fodor Pál főigazgató, Molnár Antal igazgató

Tartalom

Bevezető	7
A közölt források kiválasztásának szempontjai	7
A kötet kiadási elvei	9
Preface	12
Criteria for selecting sources	12
Editorial principles	14
Források	17
Rövidítések	401
Általános rövidítések	401
Levéltárak, levéltári állagok rövidítései	401
Forrásközlések	404
Szakirodalom	409
Mutató	419
Személy- és helynévmutató	419
Tárgymutató	449
A kötet szerzői	453

Bevezető

A Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal *Jelentős nemzetközi hatású, kiemelkedő eredményeket elért kutatócsoportok támogatása* (KH 18) pályázatán nyertes, a *Kereskedelmi források a középkori magyar gazdaság szolgálatában* elnevezésű projekt keretében két okmánytár kiadására kerül sor: *Források a Magyar Királyság kereskedelemtörténetéhez. Fontes ad rem mercatoriam regni Hungariae pertinentes* összefoglaló címmel. A kötetek közül az elsőt tartja kezében az olvasó, amely a *Belkereskedelem. De commerciis domesticis (1192–1437)* címet viseli.

A kereskedelem nemcsak a gazdaság valamennyi ágával hozható összefüggésbe, de nincs olyan társadalmi csoport, amely valamilyen formában (akár csak felhasználóként vagy vámbirtokosként) ne vett volna részt a kereskedelmi folyamatokban. A kereskedelmi színterek megléte, avagy éppen hiánya a középkori nagyvárosoktól a kis településekig meghatározó volt, nem csupán a település központi vagy nem központi voltának kialakulásában, de a településkép változásában, lakóinak összetételében is. A kereskedelmi áru nemcsak a tényleges árucseré során jutott szerephez, de annak közvetett felhasználása, némely esetben a pénzt helyettesítő mivolta miatt is a középkori ember életének egyik központi eleme volt. Egy-egy áru időszakos hiánya komoly következményekkel járhatott, ahogy a hazai termék (például bor) védelme is fontos kérdésként jelent meg a kötet által vizsgált korszakban.

A kereskedelem-történethez kapcsolódó források azonban nemcsak a téma kutatói számára nyújtanak információkat, hanem a város-, a megye- vagy az egyháztörténettel foglalkozók is számos érdekes, új adatot nyerhetnek a kötetből, ahogy az oklevelekkel az eddig megjelent archontológiák és itineráriumok is helyenként kiegészíthetővé válnak. Reményeink szerint a közölt források alapjául szolgálhatnak majd számos olyan tanulmánynak, amelyek bővíteni fogják a középkorra vonatkozó ismereteinket.

A közölt források kiválasztásának szempontjai

Mivel a kereskedelem összefonódik a gazdaság minden ágával, a felhasználható források mennyisége bőséges, főként, ha figyelembe vesszük a forrástípusok gazdagságát is (oklevelek, levelek, számadások, formulás gyűjtemények, követjelentések).¹ Az okmánytár elkészítése során elsőként korszakhatárt kellett húzni. Az Árpád-kortól Zsigmond király uralkodásának végéig tartó időszak forrásanyagából szemezgettünk, az okmánytár tehát nem teljes, csak válogatás. Az Árpád-korból található a legkevesebb forrás a kiadványban, mivel ez az időszak a dokumentumok kiadása szempontjából már eddig is jelentős figyelmet kapott. A kereskedelem-tör-

¹ Vö. Solymosi: *Kereskedelemmel kapcsolatos források passim*, Draskóczy: *A Magyar Királyság kereskedelmére vonatkozó írott források passim*.

tétben zajló változások vagy éppen állandóságok érzékeltetése miatt azonban ez a korszak sem maradhatott ki. Az Anjou- és Zsigmond-korból származó források közel azonos mennyiségben fordulnak elő.

A kötet összeállításakor fontos szempont volt, hogy azok a források, amelyek jelenleg a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Diplomatikai Fényképgyűjteményében (DF)² nem elérhetők, mindenképpen kerüljenek be a válogatásba, ha bármily csekély kereskedelemtörténeti vonatkozás fellelhető bennük. Hamis források, ha nem is jelentős számban, de szintén felbukkannak a kötetben, ez utóbbi esetében a hamisítás feltárására, az oklevél elkészítésének forrására is külön utal a kiadvány. A források kiválasztása során a latin és német nyelvű okleveles anyag feltárására került sor (a belkereskedelem témakörében ezen időszakból különben is csak e két nyelven készült iratok jöhetnek szóba), ez utóbbiak jelentőségét növeli, hogy szinte mindegyikük eddig kiadatlan volt. A gyűjtésbe ugyanakkor már kiadott források is bekerültek, mégpedig azért, mert a kereskedelemtörténeti folyamatok megértéséhez elengedhetetlenek (esetleg több, illetve helytelen kiadási évvel jelentek meg, vagy a korábbi kiadás minősége azt különösen megkívánta). Pozsony város levéltárában több, a királyhoz vagy a tárnokmesterhez szóló latin vagy német nyelvű datálatlan folyamodvány (vagy azok piszkozata) található meg, amelyek több esetben egyszerre tartalmaznak bel- és külkereskedelemre vonatkozó információkat, így azokat célszerű volt egy hozzávetőleges datálás kíséretében szintén kiadni (természetesen jelen kötetben a döntően a belkereskedelemre vonatkozókat).

A források összegyűjtése során kiemelt szerep jutott a kereskedelmi színterek vizsgálatát és elemzését lehetővé tevő iratoknak. Ezen belül a vásárengedélyek, illetve a vásárokhöz kapcsolódó egyéb források reprezentatív közlése kettős célt szolgál: bemutatni egyrészt azt a folyamatot, hogyan alakult ki az Árpád-kortól kezdődően a 14. század második felétől általánossá váló vásárengedélyező oklevélformula, illetve hogy milyen egyéb kiváltságokkal bővítették ezeket az engedélyeket a későbbiekben, és milyen, ettől eltérő kiváltságleveleket lehet még számba venni. Ezzel párhuzamosan a forráskiadvány segítségével érzékelhetővé válik, megváltozott-e az Árpád-kori kezdetektől a *forum liberum* fogalma, illetve milyen vásártípusok alakultak ki a vizsgált időszakban. A vásárokkal kapcsolatos egyéb források, mint a vásáráthelyezésekre, vásárrendezési vitákra, vásárok működésére, vásári kikiáltásokra vonatkozó okmányok ezen intézmény mindennapjaiba engednek bepillantást, ahogy a kereskedőkre, a kereskedelmi árukra, a nem kereskedelmi tevékenységre utaló néhány forrás is ezt a célt szolgálja. A lerakat tekintetében csak azok a források kaptak helyet az első kötetben, amelyek rendelkezései elsősorban a belkereskedőket szorították korlátok közé, és bár jöllehet ezek szinte mindegyike utal a külföldi kereskedőkre is, elhagyásuk, illetve a külkereskedelmet tárgyaló második kötetben való elhelyezésük azt a látszatot keltené, mintha a lerakatjog a magyar kereskedőket nem érintette volna.

² <https://archives.hungaricana.hu/hu/charters>.

A kereskedelemhez szorosan kapcsolódó vám- és harmincadszedésre utaló források alkotják a kiadvány másik gerincét. A kereskedők nemcsak tényleges kereskedelmi tevékenységük során voltak (vagy éppen nem voltak) kötelesek fizetni a vámokat, hanem a közlekedés alkalmával is. A vámokat időnként áthelyezhették, új révet, hidat vagy közlekedési vámot állíthattak fel, a vámbirtokosok a felmentéssel rendelkezőket is arra kényszeríthették, hogy vámot fizessenek, mindezek pedig vitákat, nemegyszer hosszú évtizedekig elhúzódó pereket eredményezhettek. Az uralkodók ugyan a 13. század végétől törekedtek arra, hogy a nem kereskedelmi tevékenységet folytatókat felmentsék a vámfizetés nem kis terhe alól, de ezt sok esetben ők maguk szegték meg egy-egy vámszedőhely esetében, vagy a vámbirtokosok nem akarták ezt elfogadni. A vámszedéshez szorosan kapcsolódó útkényszer, igaz és hamis utak kérdése a vizsgált korszakban folyamatosan előkerülő problémaként jelentkezett, mit tekintettek egyáltalán hamis útnak, és egy hamis út miként lehetett egyesek számára igaz út, míg mások számára annak használata büntetést vont maga után. Mindezekre számos forrás utal a kötetben.

A kötet kiadási elvei

A kötet latin és német nyelvű tételei azonos módon épülnek fel: a sorszám után a kiadás dátuma és helye, a fejrészta, az apparátus található, ezeket követi a forrásszöveg, végül az adott tételt a kritikai apparátus zárja (ha azt a szöveg szükségessé teszi). A lap alján pedig oldalankénti számozással történeti jegyzetek sorakoznak, amelyek azonban oklevelenként alkotnak egy egységet. A források kiadása az eredeti oklevelek, annak hiányában pedig a legkorábbi átirat alapján készült, ha ettől eltértünk, azt mindig jeleztük az apparátusban.

Fejrészta. A magyar nyelvű fejrészta az oklevelek tartalmának megfelelően eltérő hosszúságúak, az adott forrás kereskedelem-történeti vonatkozására még átirások esetében is utalnak. A német nyelvű szövegekhez bővebb regeszták készültek, azok minél szélesebb körű felhasználása érdekében.

Apparátus. Elsőként az oklevél anyagára (papír, hártya), állapotára és hitelesítésére (pecsételési típusa, pecsét állapota) vonatkozó megállapítások olvashatók, majd következik minden olyan egyéb, elő- vagy hátlapi, egykorú vagy közelkorú feljegyzés, amely az oklevél szövegén kívül még az adott hártyán vagy papíron szerepel, az újkori feljegyzésekre pedig csak rövid utalás található. Abban az esetben, ha az oklevél nem eredeti formában maradt fenn, csak átiratban, akkor a fentebbi megállapítások elmaradnak. Ezután következik a forrás levéltári jelzete és szöveggyománya (átírások, tartalmi átírások, említések). A külföldi levéltárak esetében a kiadvány törekszik arra, hogy a mai őrzőhely és az ottani – aktuális – levéltári jelzettek szerepeljenek az apparátusban, ha pedig annak fényképfelvétele megtalálható a DF-adatbázisban, akkor zárójelben a DF-számot is feltüntettük. Némely esetben a mai jelzet eltér a DF-adatbázisban olvasható jelzektől, aminek hátterében a levéltárak fondjainak átrendezése, a levéltári állag más helyre kerülése vagy éppen a

levéltár nevének megváltozása áll. Ezt követően az *in extenso* vagy regesztakiadások és az esetleges fordítások listája zárja az apparátust. Tanulmányok lábjegyzeteiben található részkiadások feltüntetésétől eltekintettünk, kivéve azokat az eseteket, ha a kiadás teljes.

A források és a kritikai apparátus. A szövegek kiadása során csak a legszükségesebb filológiai jeleket használtuk. A hiányzó szöveg pótlását szögletes zárójel jelzi: [...], a szakadások, sérülések miatt olvashatatlan részeket pedig szintén szögletes zárójelben hármasszaggatott vonal mutatja (függetlenül attól, hogy azok milyen hosszúak): [- - -]. A címzés a szöveg elé került, az apparátus azonban mindig utal az eredeti elhelyezkedésére. Az aláírások a szöveg végén követik a papíron látható elrendezést. A forrásban található javításokat, kihúzásokat, szövegfeleslegeket és felesleges rövidítésjeleket a kritikai apparátusban hozzuk. A számok és a dátumok írása a forrásban alkalmazott módot követi, azaz ha római számmal jelölték, akkor azt meghagytuk (*M^{mo}*), ha betűvel kiírták, akkor a kiadvány is ennek megfelelően járt el (*millesimo*).

A latin nyelvű források. A betűk átírásakor csak a vulgáris szavak és a földrajzi, illetve személynevek esetén követi a kiadvány az írásképet, ezeknél az eseteknél tehát betűhív átírást alkalmaztunk (de minden esetben nagybetűvel kezdve a tulajdonneveket), ilyenkor még a latin szövegekben is előfordulnak diakritikus jelekkel ellátott alakok (*î*). Ha egy tulajdonnevet következtlenül írtak egy adott forrásban (*Tyrnavia, Tirnavia*), akkor ez a kiadásban is így szerepel. A ragozott alakok esetében a szó végén előforduló *y*-t feloldottuk (*Dyonisy* helyett *Dyonisii*), de erre a kritikai apparátusban utaltunk.

A latin szövegek normalizálását a legtöbb esetben a kritikai apparátusban jeleztük, azaz ott a forrásban előforduló alak megjelenik, ahogy az alapvető nyelvtani hibák javítására is felhívja az apparátus a figyelmet. Bizonyos normalizálásokat azonban nem jeleztünk. Így a kiadás során nem használtunk *j* betűt (*jobagio* helyett *iobagio*); a hosszú mássalhangzók a szó elején rövidültek (*ffidelibus* helyett *fidelibus*); a magánhangzók előtti *ci* szótagot *ti*-vel írtuk (*evocacio* helyett *evocatio*), kivéve a szótári alak szerint *c*-vel álló szavakat (*preiudicium*); szintén a szótári alaknak megfelelően oldottuk fel a *con, com* rövidítésjelet (*commissas* helyett *qem commissas*); a latin szó közepén vagy végén lévő *y*-t javítottuk (*hys* helyett *hiis*); az *ew* helyett *eu*-t vagy *ev*-t használtunk (*sew* helyett *seu, ewangelista* helyett *evangelista*); a *w* helyett *vu* szerepel (*wlgo* helyett *vulgo*); az *u* helyett *v*-t írtunk a szótári alaknak megfelelően (*conuentus* helyett *conventus*), a külön- és egybeírás kérdésében szintén a mindenkori szótári alakot tekintettük mérvadónak.

A kis- és nagybetűk kérdéskörét tekintve is eltértünk a forrás szövegétől, azaz egyrészt nem követtük mindenképpen az adott oklevél nagybetűs írásmódját (*Rex Romanorum* helyett *rex Romanorum*), miközben az oklevelekben kisbetűvel szereplő szavak esetében mindig nagybetűvel írtuk az Isten szót (*Dei gratia, anno Domini*), kivéve, ha jelzőként szerepelt (*dies dominica*); a szentek neve előtt álló *Beatus* és *Sanctus* szavakat, valamint ezek fokozott alakjait; illetve a latin nyelv szabályai szerint a település- és népnévből képzett mellékneveket is (*Alemanus, Soproniensis*).

A szövegek központozásakor a korabeli interpunkciót nem vettük figyelembe, a vesszők kitételénél alapvetően a magyar helyesírás szabályait követtük. A felsorolásokat vesszővel választottuk el, ahogy a vonatkozói, következményes, célhatározói stb. mellékmondatokat is vesszők közé tettük, de a speciális latin mellékmondati szerkezeteket – *accusativus cum infinitivo*, *ablativus absolutus* – nem választottuk el vesszővel a főmondatától. A folyamodványokat és a hosszabb szövegeket, ha szükségesnek éreztük, bekezdésekre tagoltuk.

A német nyelvű források. A betűk átírásakor a kiadvány az írásképet követi, így a diakritikus jeleket is minden esetben megőriztük (*wëgen*, *mit*), kivételt jelent a *v*, amely ha magánhangzót jelölt, *u*-val írtuk át (*vnd* helyett *und*); a szó eleji *bb*, ha *w*-t jelölt, a kiadványban *w*-ként szerepel (*bbunderleichyster* helyett *wunderleichyster*); a hosszú mássalhangzók a szó elején rövidültek, egyéb esetekben azonban megmaradtak; a külön- és egybeírás kérdésében a mai szótári alakot tekintettük mérvadónak (*wochen markt* helyett *wochenmarkt*, *do pey* helyett *dopey*, a különírt igekötőket is hozzákapcsoltuk a főigékhez). Ezeket a változtatásokat a kritikai apparátusban nem jelöltük.

A kis- és nagybetűk kérdéskörét tekintve eltértünk a forrás szövegétől: csak a tulajdonneveket és a mondatkezdő szavakat írtuk nagybetűvel, a korabeli „helyesírást” nem vettük figyelembe (*Tochter* helyett *tochter*). Kivételt képeznek az oklevelekben előforduló Isten (*Gott/Got*) és a szentek neve előtt álló *Sanctus*, *Sant*, *Sand* szavak. A tulajdonnevekből képzett mellékneveket úgyszintén kisbetűvel írtuk (*wienner*, *österreich*).

A szövegek központozásakor a korabeli interpunkciót nem vettük figyelembe, a vesszők esetén alapvetően a magyar helyesírás szabályait követtük. A felsorolásokat vesszővel választottuk el, ahogy a vonatkozói, következményes stb. mellékmondatokat is vesszők közé tettük. A folyamodványokat és a hosszabb szövegeket, ha szükségesnek éreztük, bekezdésekre tagoltuk.

Történeti jegyzetek. A magyarázó jegyzeteknél arra törekedtünk, hogy azok ne értelmző, hanem a szöveg felhasználását elősegítő jegyzetek legyenek, ezért elsősorban dátumfeloldásokat adnak meg, földrajzi neveket és személyeket azonosítanak, és olyan újabb forrásokra utalnak, amelyek továbblépési lehetőséget adnak a forrás feldolgozása során.

Preface

In the project “Commercial sources in the service of the medieval Hungarian economy” (KH 18), awarded a grant under the scheme “Support for research groups of major international impact and outstanding results” run by the National Research, Development and Innovation Office, two collections of sources are being published under the general title: *Források a Magyar Királyság kereskedelemtörténetéhez* [*Sources for the Commercial History of the Kingdom of Hungary. Fontes ad rem mercatoriam regni Hungariae pertinentes*. This is the first of these, *Belkereskedelem* [*Domestic Trade*], *De commerciis domesticis*. (1192–1437).

Commerce can be related to all branches of the economy, and every section of society was involved in trade at some level (even if only as a user or a toll owner). The presence – or indeed absence – of places for commerce was definitive for medieval towns, large and small. Markets and other commercial locations determined whether a town had a central or peripheral function and caused changes to the townscape and the composition of its inhabitants. Commodities were of significance in more than the activity of exchanging goods. Through non-personal uses, sometimes as substitutes for money, they were a central factor in the life of medieval people. The periodic scarcity of certain goods could have serious consequences, and the protection of Hungarian goods (such as wine) emerges as an important issue during our period.

Sources for the history of commerce provide information and data for research beyond the subject itself, and those interested in urban, county or church history will find much interesting and some new data in this book, just as charters have provided occasional additions to already-published archontologies and itineraries. The book presents sources that are a potential basis for many future studies, and its compilers hope that many researchers will use it as a starting point for expanding our knowledge of the Middle Ages.

Criteria for selecting sources

Since trade has connections with every branch of the economy, the range of useful sources is very wide and includes sources of many different types (e.g. charters, letters, account books, collections of formulae and diplomatic dispatches).¹ In selecting the sources for inclusion, we first had to draw period boundaries. Since our period stretches from the Árpáadian age through the reign of King Sigismund, the documents published here are only a selection of the total. The Árpáadian age

¹ See Solymosi: *Kereskedelemmel kapcsolatos források passim*, Draskóczy: *A Magyar Királyság kereskedelmére vonatkozó írott források passim*.

is already well served by source publications, but in order to convey the long-term changes and constancies in commercial activity, some documents from that period have been included, although they are the least represented in the book. Sources from the Angevin and Sigismund eras are present in almost equal numbers. An important selection criterion was to include sources that are not currently accessible in the Collection of Diplomatic Photographs of the Hungarian National Archives (DF),² even if they have a very small relevance to commercial history. There are also a small number of forgeries in the book, in which case the discovery of the forgery and the source for the production of the document is also covered. The sources have been selected from available documents written in Latin and German, the only two languages of documents relating to internal trade during this period. The German-language documents are of particular interest because hardly any of them have previously been published. Sources that have already been published are included in the book where they are essential to understand developments in the history of trade (or have been published with more than one date, or an erroneous date, or the quality of a previous publication was unsatisfactory). Several undated Latin and German petitions to the king or the *magister tavarnicorum* (some of them drafts) held in the archives of the city of Pozsony (Archív hlavného mesta Slovenskej republiky Bratislavy, Magistrát mesta Bratislavy, Bratislava, Slovakia) yield information on domestic or foreign trade. Those relating to domestic trade have therefore been included in this book, with an approximate date.

A particular aim of the selection process was to include sources that could be useful for the study and analysis of places of commerce. In particular, market franchises and other market-related sources have been highlighted in the book, with two specific aims in mind. The first concerns the market franchise document – its development from the Árpáadian age to the permanent form it reached in the second half of the fourteenth century – and the privileges added franchises in later times. The other aim is to establish what other charters of privilege should be taken into account. The sources can also tell us what kinds of markets evolved during the period and whether there were any changes in the *forum liberum* concept after its beginnings in the Árpáadian age. Other relevant sources, such as documents pertaining to relocations of markets, disputes on market arrangements, the operation of markets and proclamations at markets give an insight into the everyday affairs of these entities, and some sources concerning merchants, commodities and non-commercial activities in market places serve the same purpose. Sources on the staple right have been included in the first book only where they made provisions that restricted internal traders in some way. Nearly all of them also concern foreign merchants, but to leave them out or confine them to the second volume (on foreign trade) would give the impression that Hungarian traders were unaffected by depot rights.

² <https://archives.hungaricana.hu/hu/charters>.

Sources on the collection of tolls, duties and the “thirtieth” customs duty (*tricesima*) make up the other main assemblage in the book. Merchants were obliged to pay (or were exempted from paying) tolls for the transport of their goods as well as duties on the goods themselves. The tolls and duties were occasionally re-assigned, new ferries, bridges or transport tolls were set up, and toll owners forced even those holding exemptions to pay tolls, leading to disputes and lawsuits that sometimes dragged on for decades. Starting in the late thirteenth century, kings aimed to exempt persons not engaged in commercial activity from the heavy burden of tolls, but they often violated this exemption themselves at some toll locations, or the toll owners would not accept it. The issue of mandatory routes and the use of “false routes” (*falsa via*) recurred throughout the period, with disputes about what constituted a false route, whether a route could be “valid” for some persons, while others using it were liable to punishment. There are many sources in the book that pertain to this.

Editorial principles

The Latin and German items in the book has the same structure: serial number, followed by date and place of issue, abstract, apparatus, followed by the text of the source and the critical apparatus (if required by the text). At the bottom of the page are historical notes, arranged as a unit for each document. The editions are based on the original source documents, failing which they are based on the earliest transcription. Any deviation from this is always indicated in the apparatus.

Abstract. The Hungarian-language abstracts are of varying lengths according to the content of the documents and mention the commercial history relevance of the source even in the case of transcriptions. More detailed abstracts are given for the German-language texts, so as to broaden their scope of use as far as possible.

Apparatus. This begins with the material of the document (paper, parchment) and its condition and authentication (type and condition of seal), followed by contemporary or near-contemporary annotations not forming part of the document text on the front or back of the parchment or paper. There is only a brief reference to notes made in the modern period. All such annotations are omitted where the document survives only in transcription and not in original form. Then follows the archive reference and the text tradition (transcriptions, transcriptions of content or mentions). For foreign archives, we have tried to include the present location and its (up-to-date) reference, and if there is a copy in the DF database, the DF number is also given in brackets. In some cases, the current reference differs from that in the DF database, caused by the reorganization of archive fonds or the relocation of archive holdings or the change in the name of the archive. The apparatus closes with the list of *in extenso* or abstract publications and translations. Partial publications of sources referred to in footnotes to the essays are not indicated in the book. This does not apply to full publications.

Sources and critical apparatus. The texts are presented with the minimum use of philological signs. Missing text is marked by square brackets: [...], passages that are illegible because of tears or damage are represented by three hyphens in square brackets [- - -] regardless of length. The title is always placed at the head of the text, but the apparatus mentions its original location. The signatures are placed at the bottom of the text on the same side as on the original. Corrections, strikethroughs, superfluous text and superfluous abbreviations are placed in the critical apparatus. Numbers and dates are given in the source form – i.e. in Roman numerals (*M^{mo}*) or written out in words (*millesimo*).

Latin sources. In transcribing the letters, the book follows the original script only for vulgar words and geographical and personal names. These are transcribed letter-for-letter (although proper names are always given with capital initial letters), and may contain diacritical marks even in Latin texts (*î*). If a proper noun is given inconsistently in the source (*Tyrnavia*, *Tirnavia*), it is preserved as such. For inflected forms, a *y* at the end of a word is corrected (*Dyonisii* instead of *Dyonisy*), but this is noted in the critical apparatus.

Where Latin text has been normalized, the critical apparatus usually gives the source form, as it does the correction of basic grammatical errors. Not all normalizations are mentioned, however. The letter *j* is not used (*iobagio* instead of *jobagio*); initial long consonants are shortened (*fidelibus* instead of *ffidelibus*); the syllable *ci* before vowels is written *ti* (*evocatio* instead of *evocacio*), except for words having *c* in their dictionary form (*preiudicium*); we have also corrected the abbreviations *con* and *com* according to the dictionary (*commissas* instead of *conmissas*); a *y* in the middle or end of a Latin work is corrected (*hiis* instead of *hys*); *eu* or *ev* are used instead of *ew* (*seu* instead of *sew*, *evangelista* instead of *ewangelista*); *vu* is used instead of *w* (*vulgo* instead of *wlgo*); we have written *v* instead of *u* as per the dictionary form (*conventus* instead of *conuentus*), and we have also used the dictionary to decide the compounding of words.

Capitalization also deviates from the source text. We have not always reproduced capital letters at the beginning of words (*rex Romanorum* instead of *Rex Romanorum*), but some words that appear in small letters in the sources are always given with a capital letter: the word for God (*Dei gratia*, *anno Domini*) unless it appears as an adjective (*dies dominica*); the words *Beatus* and *Sanctus* as the titles for saints and their comparative forms; and adjectives formed from the names of towns and peoples under Latin rules (*Alemanus*, *Soproniensis*).

In punctuation, we have ignored the medial dots of the time and basically followed Hungarian punctuation rules in placing commas. List items are separated by commas; relative, consecutive, final, etc. clauses are placed between commas; but no commas separate special Latin clause structures – *accusativus cum infinitivo*, *ablativus absolutus* – from the main clauses. Petitions and long texts have been divided into paragraphs as we considered necessary.

German-language sources. Transcription follows the original script, so that we have preserved the diacritical marks in all cases (*wêgen*, *mit*), except that *v*, where it

represents a vowel, is written *u* (*und* instead of *vnd*); *bb* at the start of a word, where it represents “w” is transcribed to *w* (*wunderleichyster* instead of *bbunderleichyster*); initial long vowels are shortened; words are compounded according to the modern dictionary form (*wochenmarkt* instead of *wochen markt*, *dopey* instead of *do pey*, and verb prefixes written separately are attached to the verbs). These changes are not mentioned in the critical apparatus.

We have not preserved the capitalization of the source texts. Only proper nouns and the first words of sentences are written in capital letters, and we have not followed the “rules” of the time (*tochter* instead of *Tochter*). Exceptions are the words for God (*Gott/Got*), and the titles of saints – *Sanctus*, *Sant* and *Sand*. Adjectives derived from proper nouns are also written in small letters (*wiener*, *österreicher*).

The medial dots used at the time are not included in the punctuation, and commas basically follow Hungarian rules. List items are separated by commas, and there are commas around relative, consecutive, final, etc. clauses. Petitions and long texts have been divided into paragraphs as we considered necessary.

Historical notes. Explanatory notes are intended to assist the use of the text rather than to provide interpretations. Consequently, they primarily give date extensions, identify geographical names and persons, and refer to further sources that may offer a way forward in the treatment of the source.

Források

1.
1192

III. Béla engedélyezi Makariás comesnek, hogy birtokait összeírassa és szabadon rendelkezzen róluk, mert nemzetsége utolsó férfi tagja. A birtokok közül vásár (*forum liberum*) volt Belszondon (Bács m.), Monoszlón (Körös m.), Dorogon és Zselizben (Somogy m.), rév működött a Dunán Belszondon. A birtokok határjárásai ugyanakkor több vásártartó helyet és révet említenek.

Orig. — *Transcr.* **A**) I. Lajos, 1374. december 6. > Zsigmond, 1425. július 10., PFL, Erdődy cs. vépi lvt. 79. 4290. (DF 262 045.) **B**) Csázmai káptalan, 1394. december 7., DL 170. (MKA, Acta ecclesiastica ordinum et monialium, Moniales Veteribudenses 30. 4.) (csak Szond határjárását tartalmazza).

Ed. ÁÚO XI. 61–62. (**B** alapján), Piacok és vásárok 112–115. (részletek), Kiadatlan Árpád-kori oklevelek 19–24. (**A** alapján). — *Reg.* RA 167. sz. (ÁÚO alapján). — *Transl.* Piacok és vásárok 112–115. (részletek, magyar).

In nomine Sancte Trinitatis et individue^a unitatis Bela tertius, secundi Geysse regis filius, Dei gratia Hungarie, Dalmatie, Croatie Rameque rex omnibus in Christo pie viventibus salutem in Domino. Providentia regum circumspecta discretam rebus singulis adhibens diligentiam prudenter consuluit et consulte instituit, ut rationabiliter gesta suis temporibus, ne notitiam effugiant futurorum aut vetustate dissolvantur, vivacis scripti stabilimento roboravit. Universis igitur tam presentibus, quam futuris notum fieri volumus, quod cum Gregorius comes, filius Fulberti¹ viam universe carnis esset ingressus, eius patruus, Macharias² comes noster fidelis et dilectus circumspiciens se solum de generatione sua superstitem et omni solatio vel suffragio fratrum et cognatorum destitutum, formidans precipue ne sine herede diem claudere extremum contingeret, celsitudinem regiam diligenter postulavit, ut concessio^b ei fideli homine nostro omnes suas possessiones quocunque iure habitas circuiret certis metis a commetaneis suis distinguendo et liberum haberet arbitrium de eisdem possessionibus, quemadmodum vellet, ordinandi. Nos igitur iustam ac rationabilem eius postulationi attendentes fidelem hominem nostrum Ianum prepositum, fratrem Matse comitis ad hoc peragendum ei duximus committendum, indulgentes eidem comiti Macharie^c liberam facultatem ad suum beneplacitum de suis bonis disponendi. Prepositus itaque Ianus, cuius fidelitas nobis in omnibus

¹ Monoszló nembeli Fulbert fia Gergely.

² Monoszló nembeli Makariás szolnoki ispán (1192–1193). Archontológia 1000–1301. 209.

experta claruerat, preceptum nostrum fideliter sequens convocatis et requisitis omnibus circumvicinis et commetaneis Macharie^c comitis, qui etiam postmodum in nostra presentia constituit in nullo sibi contradicentes, omnes possessiones suas circuevit et terras suas absque contradictione conterminalium iuste metavit. Quarum nomina sunt hec: prima terra est in Sirimia Solt¹ nomine, in qua ecclesia Sancti Laurentii est constituta, cuius duas partes possidet ecclesia Sancte Crucis de Franca villa,² tertia vero partem possidet comes Macharias.^c Secunda^d est in parrochia^e Baac^f Zund³ nomine, cuius mete⁴ sic ordinantur: prima meta est iuxta Danubium⁵ in loco, qui dicitur⁶ Vrreui^g sub ecclesia Sancti Regis de Herdeud,^{7h} unde vadit superius per Danubium usque illum locum, ubi Draua⁸ intrat Danubium, et inde adhuc superius inter Drauam et Danubium protenditur usque ad Tulreu⁹ et inde revertitur per Danubium ad locum, ubi Losiuduna¹⁰ derivatur a Danubio, deinde iuxta Losiudunaⁱ descendit usque^j Kelyfuka,^k unde vadens per arundineta transit per mediam piscinam^l Keley^m et inde protenditur ad locum, ubi Buziasfoka¹¹ⁿ cecidit in Vvyos,^{12o} qui fluit subter villam Hysmaelitarum^p de Opus,¹³ de Boziasfoka^q vero vadit ad locum, qui dicitur¹⁴ Farcasagztou,^r ubi est meta, deinde ad viam, que vadit iuxta¹⁵ Buzyastou^s ad villam Sancti Gregorii,¹⁶ ubi omnia arundineta et piscine^t pertinent ad Machariam^c comitem, terre vero arabiles ad ecclesiam Sancti Gregorii. Deinde per idem arundinetum vadit versus meridiem usque ad Schamul,¹⁷ ubi est meta, que separat terras Sancti Gregorii et Macharie^c comitis, deinde per insulam Schamul vadit versus orientem per metas usque ad metam Fizeg,^{18u} et tenet metas cum Fizeg,^u donec perveniatur ad terram monasterii Sancti Philippi,¹⁹ iuxta quam per metas vadit ad metas terre Cheuzy,²⁰ cum qua eundo per metas pervenit usque ad terras udvarnicorum^v et cum illa vadit per metas fere usque ad

¹ Solt (Szerém m.) 1230. évi határjárása: ÁÚO XI. 221–222.

² Nagyolasziban (Szerém m.) álló premontrei monostor. A kutatás szerint magyar forrásanyagban nem szerepel (Körmendi: A premontrei szerzetesrend II. 47.).

³ Szond (Bács m.). Részletesen I. C. Tóth: Szond 590.

⁴ Szond 1206. évi határjárása: HO VII. 3., az 1230. évi: ÁÚO XI. 222–223., Iványi: Adatok Szóna helyrajzához passim., Györffy: Történeti földrajz I. 236.

⁵ Duna folyó.

⁶ Úrrév.

⁷ Erdőd (Valkó m.).

⁸ Dráva folyó.

⁹ Tólrév/Túlrév, Apos falu határában (1206: HO VII. 3.).

¹⁰ Lassúduna mocsár.

¹¹ Bodzásfoka. Helynévtörténeti adatok I. 39.

¹² Vajas folyó.

¹³ Apos (Bodrog m.).

¹⁴ Farkasakasztó.

¹⁵ Bodzás-tó. Helynévtörténeti adatok I. 39.

¹⁶ Szentgyörgy (Bács m.).

¹⁷ Sár. 1230: ÁÚO XI. 222.

¹⁸ Füzeg (Bács m.).

¹⁹ A Szent Fülöp tiszteletére emelt monostor Szőregen (Csanád m.) állt.

²⁰ Csósz (Bács m.).

locum fori¹ Michaelis,^w et cum terra Michaelis^w per metas elevatas usque ad Woskerek^{2x}, unde flectitur ad occidentem ad magnam viam, que ducit ad Baac,^{3f} et inde vergens versus septemtrionem vadit per aliquot metas, unde reflectitur ad occidentem per metas elevatas usque ad Nogaruc,⁴ unde protenditur ad terram ville tavarnicorum, que vocatur Pila,⁵ et tenens metas cum terra tavarnicorum iuxta quandam silvam vadit ad unam fossatam et per fossatam usque ad^y pratum et ultra pratum cum terra Peteu^{6z} et Porbozseleu^{aa} protenditur usque ad Kenderez, ubi est meta sub arbore, et ab illo loco cum terra piscatorum⁷ Bachiensis^{bb} castri vadit per metas usque ad ripam Wyos, et ibi est meta iuxta villam piscatorum, inde transiens^{cc} ultra Wyos tendit usque Halazfenyr^{dd} directe versus ecclesiam Herdeud et ibi pervenit ad priorem locum, qui^{ee} dicitur Vrreui.^g De tota vero terra illa metata monasterium de Pauli⁸ habet terram ad duo aratra cum arundinetis et silva et terra arabili.^{ff} De eadem etiam terra Zund Macharias^c comes habet tertiam partem, et in villa Belzud habet forum et portum super Danubium, ubi Losoyuduna intrat Danubium, cum tali libertate concessa, ut nec tributarius aliquid ibi tributorum^{gg} exigere presumat et comes parochialis nullum impedimentum faciendi habeat potestatem,⁹ alteram vero partem sorores Gregorii comitis, Prudentia et Petronella, item tertia partem habet filia Symonis comitis, uxor Gab equaliter dividendo in silvis, in pratis, in piscinis, in Danubio et in terris arabilibus. Item aliam terram in Scentpaul¹⁰ ad idem Zund pertinentem culture triginta quatuor aratrorum suppetentem divisam sub predicta forma cum prenominatis dominabus. Item tertia terra ad idem Zund pertinens, que nominatur Cherez¹¹ et Vylac,¹² cuius prima meta¹³ est super Nogaroc cum terra ecclesie Sancti Philippi et cum terra Hyze de Ocor,¹⁴ unde cum terra Hyzey tendit versus septemtrionem per nemora usque ad terram ville Gurun et cum illa per metas vadit usque ad terram Gregorii filii Acus,

¹ Vásárhely (Bács m.). Az 1206. évi határjárásban már Szombatvásárhely (*ad locum fori Zumboth*), ami alapján Györffy György a két települést azonosnak tekintette. 1206. HO VII. 3., Györffy: Történeti földrajz 236., Weisz: Királyketteje 425.

² Vasaskereki (Bács m.).

⁴ Talán azonos a kis római sánccal. Vö. Charte dess Bächer-Comitats, in welcher alle sowohl dermahlen bestehend als neu vorgeschlagene Post Weege, MNL OL S 12 Div. X. 61.

⁵ Pila (Bács m.). Bácsatyai Dániel felveti, hogy talán azonos a 15. században felbukkanó Bács megyei Tárnok faluval. Bácsatyai: Kik voltak a tárnokok 34.

⁶ Azonos lehet azzal az erdővel, amit Makariás fia Tamás vásárolt meg Pető fiától 28 márkáért (1230: ÁÚO XI. 222.).

⁷ Az 1230. évi határjárásban Halászi (Bács m.). 1230: ÁÚO XI. 222.

⁸ Páli (Bodrog m.).

⁹ 1230-ban a vámot mind a vásáron, mind a révnél Makariás fia Tamás élvezte (1230: ÁÚO XI. 224.).

¹⁰ Szentpál (Bács m.).

¹¹ Csereszt (Bács m.).

¹² Újlak (Bács m.). Cseresztnek és Újlaknak közös határa van, és a Monoszló nembeliek későbbi birtokmegosztásainál vagy Újlak (1237: HO VII. 24.), vagy Csereszt néven (1270. márc. 20.: HO VII. 120.) szerepel.

¹³ Újlak 1230. évi határjárása: ÁÚO XI. 225.

¹⁴ Okor (Bodrog m.).

unde per metas vadit usque ad terram civium castris Budrugensis¹ et inde versus orientem protenditur ad quandam^{hh} ulmum,ⁱⁱ que est meta, deinde ad vallem Vz,² quam transit ad orientem et vadit per metas cum villa Sancti Martini,³ deinde versus meridiem usque ad viam, que ducit ad forum Chemel⁴ et inde reflectitur ad occidentem ad viam, que vadit ad Baach, et per eandem viam usque meridiem vadit per metas usque terram monasterii Ders,⁵ que vocatur Arunt,⁶ deinde per metas circuit usque ad vallem Vz et per Vz vadit usque ad terram Luce filii Demetrii. Totum autem pratum et fenetum de Vz est Macharie^c comitis et iuxta terram Luce per metas versus meridiem redit ad terram ecclesie Sancti Philippi, cum qua per metas pervenit ad primam metam. Habet etiam terram in parrochia Barona nomine Sciluas,⁷ cuius prima meta⁸ est iuxta aquam Sciluas,⁹ ubi magna via veniens de Bosta¹⁰ descendit super eandem aquam et per aquam vadit inferius usque ad locum, ubi alter torrens cadit in aquam Sciluas, et per illum torrentem vadit superius versus septemtrionem usque ad metam Kesiu,¹¹ que est in fine silve. Et eadem silva est Macharie^c comitis et terra arabilis ville Kesiu. De meta vero illa cum terra Kesiu flectitur ad orientem in vallem, ubi oritur Sciluas, et inde adhuc versus orientem ad metam ville Zolounta,¹² et de Zolounta circuit versus meridiem et per medium montis usque terram ville Bosta, et cum illa redit ad primam metam. Item habet aliam metam nomine Gadan,¹³ super qua due magne ville possunt habitare, una in eadem Gadan, altera in Scereufey.¹⁴ Tertiam terram habet iuxta fluvium Gyreu,¹⁵ super quam constituta est ecclesia Beate Marie,¹⁶ que totaliter potest esse ad IX aratra. Item ultra Drauam habet terram nomine Cheresnen, que potest sufficere habitationi duarum villarum, una quarum est VIII iuxta aquam Gatenica, altera super aliam aquam, que fluit ad septemtrionem, hec tota terra est sufficiens culture XX aratorum. Item habet aliam terram ultra Drauam nomine Manyscloy,¹⁷ cuius

¹ Bodrog vára (Bodrog m.).

² Úz folyó.

³ Szentmárton (Bodrog m.).

⁴ Cseményvására (Bodrog m.).

⁵ A Szent Megváltóról nevezett derzsi (Bács m.) monostor, mely a 13. században az ágostonosok kezére jutott. Györffy: Történeti földrajz I. 217.

⁶ Arnat (Bács m.).

⁷ Szilvás (Baranya m.).

⁸ Szilvás 1230. évi határjárása: ÁÚO XI. 225.

⁹ Szilvás-patak.

¹⁰ Bosta (Baranya m.).

¹¹ Keszü (Baranya m.).

¹² Szalánta (Baranya m.).

¹³ Gadány (Baranya m.).

¹⁴ Szerőfő (Baranya m.).

¹⁵ Gyűrű-folyó.

¹⁶ Boldogasszonyfalva (Baranya m.).

¹⁷ Monoszló (Körös m.).

prima meta¹ est super verticem montis Garig,² et descendit super quendam Cuzdurus montem Baba, de cuius montis radice oritur torrens nomine Pamlou, qui tenet metam usque ad aquam Lana,³ in Lana vadit superius usque ad locum, ubi intrat Pereporozt in Lanam, et Pereporozt vadit superius usque ad Scepcina, per aquam vadit superius usque ad Zauam⁴ et per Zauam vadit superius, ubi mortua Odra⁵ intrat in Zauam et per mortuam Odram⁶ vadit superius ad vivam Odram,⁶ per quam vadit superius usque ad locum, ubi est piscina, que vocatur Mortuita, que est inter Odram et Zauam, et per Mortuitam Ozturug redit ad Zauam et per Zauam vadit superius usque locum, qui vocatur Camina, et ibi est meta et inde signatis locis venit in aquam Ceruec, per quam descendit ad predictam Lanam, per Lanam vadit inferius, ubi Cazma⁷ intrat in Lanam, et per Cazmam vadit superius usque ad locum, qui vocatur Obed, et per eandem Cazmam adhuc superius usque ad Tesynnantatam vertitur versus orientem cum terra Zagrabiensis⁸ episcopi, unde ascendit super quendam montem, super quem est monticulus, qui est pro meta. Et de monte illo per Cuzdur vadit usque ad caput Pisceute et inde reflectitur super montem, qui vocatur Rosec, et inde ascendit ad montem Garig et redit ad primam metam. Omnes autem rivuli fluentes versus occidentem sunt Macharie^c comitis, fluentes vero versus orientem sunt episcopi Zagrabiensis. Super terram vero Mayscloy habet forum liberum ita, ut nec banus, nec vicebanus, nec tributarii, nec salinarii potestatem habeant faciendi impedimentum. Et quecunque causa in illo foro orta fuerit, non ad banum, nec suos iudices, sed ad dominum terre pertinebit iudicare. Hospites vero habitantes circa forum eandem habeant libertatem, quam Latini vel hospites Zagrabienses.⁹ Item habet terram in parrochia Simigiensi prope ad Drug¹⁰ nomine Files,¹¹ que habet primam metam iuxta fluvium Hodos,¹² et per eundem fluvium vadit ad partem meridionalem usque ad terram ville Merene,¹³ que est ecclesie Budensis,¹⁴ iuxta quam per metas vadit versus occidentem usque ad aliam aquam, per quam superius versus septemtrionem usque ad magnam viam, que vadit de Drug ad Drauam, et inde reflectitur ad orientem versus

¹ Monoszló 1230. évi határjárása: ÁÚO XI. 227–228.

² Garics-hegy.

³ Lonja folyó.

⁴ Száva folyó.

⁵ Odra folyó holt ága.

⁶ Odra folyó.

⁷ Csázma folyó.

⁸ Zágráb (Zágráb m.).

⁹ A zágrábi latinok korai *hospes*kiváltságait nem ismerjük.

¹⁰ Dorog (Somogy m.).

¹¹ Füles (Somogy m.).

¹² Hódos-patak.

¹³ Merenye (Somogy m.).

¹⁴ Merenye a budai káptalan birtoka volt, amit 1417-ben a Hódoson átvélő híd vámjának felével együtt egy Esztergom megyei birtokért elcserélnek Tapsonyi János alnádorral és fiaival (1417. máj. 1.: ZsO VI. 384. sz.).

forum Drug¹ et inde per metas redit ad primam metam. Item habet aliam terram, que vocatur Copus,² cuius mete sic ordinantur: prima meta est, ubi aqua Sciezen intrat in Copus,³ et per Sciezen vadit superius aliquantulum usque ad quandam metam, que est iuxta Sciezen, inde tendit versus occidentem ad aliam aquam, que vocatur Rengeusar,⁴ et per illam vadit superius ad vallem, que est supra piscinam Holap, et ibi intrat in Rengeusar. Et per eandem vallem vadit superius, ubi est meta, et inde reflectitur ad orientem per metas elevatas cum terra ville Luca⁵ et cum eadem vertitur ad meridiem, per aliquot metas vadit inde ad orientem super aquam Sciezen et transiens Sciezen tendit ad orientem, inde reflectitur ad septentrionem cum terra Cosme, iterum aliquantulum vertitur ad orientem usque ad terram udvornicorum de Kecyl,⁶ et cum udvornicis per metas vadit ad meridiem usque ad villam Figud,⁷ deinde per metas vadit per medium ville Kecyl, et a parte orientali est terra udvornicorum, ab occidente vero Macharie^c comitis. Preterea inter terras udvornicorum Macharias^c comes habet molendinum in fine Keylhid et in eadem villa fundum pro molendinario et preterea fundos ad quatuor mansiones et pro illis partem de feneto. Item ab oriente iuxta terram udvornicorum Kecyl habet Macharias^c terram nomine Mart,⁸ cuius meta est Popsara,⁹ que currit in Capus, et per idem Popsara vadit superius usque terram ville Fired,¹⁰ que castri est Simigiensis,¹¹ et inde flectitur ad orientem per metas elevatas usque ad Zarazoston et inde vertitur ad meridiem usque metas udvornicorum de Amac¹² et inde ad occidentem usque ad quandam viam et inde ad montem per metas elevatas pervenit usque ad finem ville Amac et ibi intrat in fluvium Copus et per Copus vadit inferius usque ad finem pontis Kesciu, ubi ultra in fine pontis prope est meta cum ecclesia Sancti Iacobi,¹³ et inde cum terra Sancti Iacobi tendit ad meridiem per metas elevatas usque ad Apatvta¹⁴ et super Apatvta vadit adhuc versus meridiem usque ad metam ecclesie Sancti Martini,¹⁵ ubi est meta, et inde cum terra Sancti Martini flectitur ad occidentem per metas elevatas usque ad Sciluasfeu,¹⁶ ubi rivuli fluentes de monte versus meridiem pertinent ad ecclesiam Sancti Martini, fluen-

¹ A dorogi vásárhoz l. Weisz: Királyketteje 128–129.

² Kapos (Somogy m.). 1230-ban Rengősár néven jelenik meg (ÁÚO XI. 227.).

³ Kapos folyó.

⁴ Rengősár patak.

⁵ Luka (Somogy m.).

⁶ Kecel (Somogy m.).

⁷ Füged (Somogy m.).

⁸ Mart/Omak (Somogy m.) 1230-ban Hamac néven szerepel (ÁÚO XI. 225., határjárása uo. 225–226.).

⁹ Papsár-patak.

¹⁰ Füred (Somogy m.).

¹¹ Somogyvár (Somogy m.).

¹² Omak/Mart (Somogy m.).

¹³ Zselicszentjakabi (Somogy m.) bencés kolostor.

¹⁴ Apátuta, az Apátira (Somogy m.) vezető út.

¹⁵ Talán a pannonhalmi bencés kolostor birtokára utal.

¹⁶ Szilvás-patak forrása.

tes vero versus septemtrionem ad comitem Machariam,^c deinde per aquam Sciluas vertitur ad septemtrionem et pervenit ad Grescente¹ et per Grescente ad Copus, et descendens per Copus pervenit iterum ad villam Kecyl, ubi est pons Kecyl, et per eundem fluvium Copus descendit inferius, ubi Popsara intrat in Copus. De tota autem silva Selyz,² que metis istis includitur, udvornici nullum ius habent, nisi quod possunt incidere ligna ad suum usum. Super terram vero Selyz³ habet forum sub tali libertate, ut nullus aliud ius ibi habet, nisi ipse solus. Item habet aliam terram nomine Pouca,⁴ que potest sufficere ad usum XV aratorum cum silvis et vineis, cuius medietas est monasterii Kenez,⁵ reliqua vero medietas Macharie^c comitis. Item habet terram in Kerequi⁶ continentem LXXXX iugera, cuius medietas est monasterii Kenez, medietas vero Macharie^c comitis. Preterea in Keurushig⁷ habet XVI vinitores cum terris et vineis et fenetis. In Morus⁸ habet terram ad VI aratra et tantundem portionis de piscinis et arundinetis et fenetis, cuius medietas est monasterii de Kenez, medietas vero Macharie^c comitis. Item super Sar⁹ habet terram nomine Bogud,¹⁰ cuius prima meta est iuxta aquam Sar cum alia villa Bugud, que est castri Albensis,¹¹ inde protenditur versus orientem cum elevatis metis per aliquantulum spatium et inde vertitur ad septemtrionem ad quandam metam et inde tendit ad orientem cum metis elevatis usque ad magnam viam, que de Fuen¹² vadit Asonuasaura,¹³ et inde flectitur versus meridiem per aliquot metas et inde ad occidentem tenens metas cum Bissenis et sub villa Bissenorum¹⁴ intrat in aquam Sar et transsiens primum Sar vadit ad ulteriorem Sar, que est sub villa Sozona,¹⁵ et medietas eiusdem Sar per longitudinem pertinet ad villam Sozona, medietas vero, que est ab oriente, cum omnibus insulis et fenetis et arundinetis est Macharie^c comitis, deinde per eundem ulteriorem Sar tendit superius versus septemtrionem usque ad metam Fergen et inde versus orientem transiens insulam cum metis venit ad Cuzepsar et per illum vadit superius usque ad metam Guusti¹⁶ et cum terra Guusti flectitur ad orientem ad magnum Sar, iuxta quem est meta,

¹ Gerzence folyó.

² Zselic erdő.

³ Szerdahely (Somogy m.). Györffy: Kaposvár 69–70., Weisz: Királyketteje 376.

⁴ Povcha néven szerepel az 1230. évi oklevélben is (DL 168., ÁÚO XI. 227.). Valószínűleg Csanád megyében feküdt.

⁵ Kenézi (Csanád m.) apátság.

⁶ Kereky néven szerepel az 1230. évi oklevélben is (DL 168., ÁÚO XI. 227.). Valószínűleg Csanád megyében feküdt.

⁷ Köröshegy (Somogy m.).

⁸ Maros (Csanád m.).

⁹ Sárvíz folyó.

¹⁰ Bögöd (Fejér m.).

¹¹ Fehérvár (Fejér m.).

¹² Föveny (Fejér m.).

¹³ Asszonyvására (Fejér m.). Nevéből ítélve vásártartó hely volt.

¹⁴ Besenyőfal (Fejér m.).

¹⁵ Soponya (Fejér m.).

¹⁶ Csósz (Fejér m.).

et idem magnum Sar reducit ad primam metam. Item terra Pacca, super quam est ecclesia Beati Iohannis baptiste, in medietate pertinet Macharie^c comiti, in alia vero medietate sue generationi. Item de terra Biua,¹ que est sub silva Turbag² et iuxta Sceledtou,³ medietas est Macharie^c comitis, alia vero medietas sororis eius, uxoris Dama. Ut autem hec gesta veritate, teste et veraciter ordinata perpetue firmitatis robur optineant, auctoritate presentium predictarum possessionum seriem communimus et sigilli nostri impressione roboramus. Datum per manus magistri Katapani aule regie cancellarii,⁴ anno ab incarnatione Domini M^{mo} C nonagesimo secundo, venerabili Iob Strigoniensi archiepiscopo existente, Petro Colochensi archiepiscopo, Kalano Quinqueecclesiensi episcopo, Crispino Zagrabiensi episcopo, Mag palatino comite et eodem Bachyensi, Dominico curiali comite et eodem Budrugensi, Bat Bechoiensi comite, Machario comite de Zaunic, Iopol comite de Vlcow.

^a indue ^b concessio ^c Mathey ^d **B:** *add. terra, itt kezdődik a B által is fenntartott szövegrészlet*
^e **B:** parochy ^f **B:** Baach ^g **B:** Vireui ^h **B:** Erdoud ⁱ **B:** Losyuduna ^j **B:** *add. ad* ^k **B:**
Kelifuka ^l **B:** pisscinam ^m **B:** Keley ⁿ **B:** Bozyafuka ^o **B:** Wios ^p **B:** Hysmaelitarum ^q **B:**
Bozyasfoka ^r **B:** Farkasagazto ^s **B:** Bozyastou ^t **B:** piscine ^u **B:** Fyzeg ^v **B:** udvornicorum
^w **B:** udvornicorum ^x **B:** Wosokereqi ^y **B:** *om. ad* ^z **B:** Pettu ^{aa} **B:** Porbozslou ^{bb} **B:**
Bachyensis ^{cc} **B:** transsiens ^{dd} **B:** Holazfenyr ^{ee} **A:** que ^{ff} *itt végződik a B által is fenntartott szövegrészlet*
^{gg} tributa ^{hh} quendam ⁱⁱ vlmom ^{jj} Odiam

2.

†1251. május 24., Buda

IV. Béla megparancsolja az egri káptalannak, hogy küldje ki emberét és vizsgálja ki Bői Chede panaszát, amely szerint Dénes egykori nádor unokaöccsei, Tomaj nembeli Pelbárt fiai, János, Pelbárt és Hektor a Páli (Heves m.) nevű helységben Szent György-napkor tartott vásáron elfogták Chede rokonát, Bodát, és Abádon (Heves m.) hajójukon meggyilkolták.

Orig. — Transcr. Egri káptalan, 1251. június 13. (3. sz. oklevél) > Zsigmond, 1425. március 29., DL 43 626. (Magyar nemzeti múzeumi törzsanyag) (195. sz. oklevél).

Ed. RA I/2. 293. — *Adnot.* Az oklevél hamis, Weisz: Királyketteje 295.

Bela Dei gratia rex Hungarie fidelibus suis capitulo ecclesie Agriensi salutem et gratiam. Dicit nobis Chede de Bw,⁵ quod Iohannes, Privartus et Hettor filii Privarti de

¹ Bia (Pest m.).

² Torbágy-erdő.

³ Szelíd-tó.

⁴ Katapán királyi kancellár (1192–1198). Archontológia 1000–1301. 107.

⁵ Bő (Heves m.).

genere Thomay,¹ nepotes Dyonisii condam palatini² consobrinum suum nomine Boda in nundinis³ in predio ipsorum Paly⁴ vocata circa festum Beati Georgii martiris⁵ celebrari consuetis⁶ captivassent in Abaadque⁷ supplicio mortis in navi eorum⁸ iniuste necassent. Quapropter fidelitati^b vestre firmiter mandamus, quatenus visis presentibus vestrum detis hominem pro testimonio fidedignum, quo presente comes Iwanka sciat de premissis veritatem, quam nobis fideliter rescribatis. Datum Bwde, proxima feria quarta ante festum Ascensionis Domini, anno eiusdem M^o CC^o LI°.

3.

†1251. június 13.

Az egri káptalan jelenti IV. Bélának, hogy a királyi parancsra tartott vizsgálat kiderítette, hogy Boda halálát jogos büntetésnek kell tekinteni.

Orig. — Transcr. Zsigmond, 1425. március 29., DL 43 626. (Magyar nemzeti múzeumi törzsanyag) (195. sz. oklevél).

Glorioso principi domino Bele Dei gratia inclito regi Hungarie capitulum ecclesie Agriensis orationes in Domino devotas perpetua cum fidelitate. Vestra noverit excellentia nos litteras vestras^a honore, quo decuit, recepisse in hec verba (*következik IV. Béla 1251. május 24-én kelt oklevele, 2. sz. oklevél*). Nos igitur vestris obedire cupientes mandatis^b, ut tenemur, ad premissa nostrum misimus hominem, videlicet magistrum Nicolaum concanicum nostrum cum homine vestro, qui demum ad nos reversi nobis concorditer retulerunt, quod ipsi taliter rescivissent, quod predictus Boda⁹ in suis excessibus penam dignam passus fuisset. Datum feria tertia proxima post festum Sancte Trinitatis, anno supradicto.

^a sor fölött beszúrva ^b mandantis, a felesleges n betű alápontozva

¹ Tomaj nembeli Pelbárt fiai, János, Pelbárt és Hektor. Engel: Genealógia, Tomaj nem 1. tábla: elágazás.

² Tomaj nembeli Dénes nádor (1235–1240). Archontológia 1000–1301. 19.

³ Az oklevél valószínűleg egy eredeti oklevél alapján készült, melyben azonban nem a *nundine*, hanem a *forum* kifejezés szerepelhetett. IV. Béla 1256-ban engedélyezte a gréchegyieknek, IV. László 1287-ben a budaiaknak sokadalom tartását, így elképzelhetetlen, hogy Páli már ezeket megelőzően sokadalomtartási engedélyt kapott volna (Weisz: Vásárok és lerakatok 22.).

⁴ Páli (Heves m.). A településen Szent György tiszteletére szentelt templom állt (1335. ápr. 9.: Bánffy I. 307.).

⁵ Április 24.

⁶ Egy 1425. március 29-én kelt hamis oklevél szerint IV. Béla a vásár tartását akként engedélyezte, hogy a vásáron csak az abádiak bíraskodhatnak (ZsO XII. 367.).

⁷ Abád (Heves m.).

⁸ Az abádi révhez l. 1251. szept. 3.: 4. sz. oklevél, Weisz: Királyketteje 48–50.

⁹ Bői Chede unokatestvére (*consobrinus*). †1251. máj. 24.: 2. sz. oklevél.

4.

1251. szeptember 3., Buda

IV. Béla az egri káptalan oklevele alapján jóváhagyja Pelbárt fiai, János, Pelbárt és Hektor, másfelől pedig Csák fiai, Dénes és Tiba egyezségét az abádi (Heves m.) révvámtól illetően: a vámbevétel – amelyet a tatárjárástól kezdve teljes egészében János és fivérei bírtak – így július 25-től három évig Csák fiait és Dénes egykori nádor fiait illetik meg, a három év letelte után a jövedelem egyharmadrészt Pelbárt fiait, kétharmadrészt pedig Csák fiait és Dénes fiait illeti örökjogon.

Orig. — *Transcr.* Jolsvai Leusták nádor, 1395. május 8., DL 8003. (MKA, NRA 556. 29.) (141. sz. oklevél). — *Extract.* 1. Lackfi Imre nádor, 1372. október 25., DL 41 880. (Magyar nemzeti múzeumi törzsanyag); 2. ifj. Garai Miklós nádor, 1409. június 11., A) DL 42 999. (Magyar nemzeti múzeumi törzsanyag, Jankovich-gyűjtemény), ennek egyszerű másolata: DL 349. (MKA, NRA 1683. 3.); B) Erdődy cs. galgóci lvt. 97. 14. 1. (Bánffy I. 524. szerint).

Ed. RA 953. sz. (részleges kiadás az átírás alapján), ÁÚO VII. 324–325. (hitelesített másolat alapján), Bánffy I. 306., 515–516. (az 1372. és az 1409. évi tartalmi átírás részeként) — *Reg.* CD VII/1. 296. (az 1372. évi tartalmi átírás alapján), Nagy: Losonczi 96–97., RA 953. sz., Erdődy 18. sz. (az 1409. évi tartalmi átírás alapján).

Nos, B(ela) Dei gratia rex Hungarie commendantes memorie universis singnificamus, quod in causa, que inter Iohannem, Privartum et Hentorem filios Privarti ex una parte et Dionisium ac Tybam filios Chak¹ vertebatur ex altera super portum Abad,² sicut nobis per litteras Agriensis capituli³ innotuit, mediantibus probis viris talis compositio intervenit, quod totum tributum dicti portus a festo Sancti Iacobi nuper preterito⁴ usque ad tertium festum Sancti Iacobi⁵ venturum^a predictis Dyonisio et Tyba filiis Chak ac Iune et Samud filiis Dyonisii condam palatini⁶ cedere debet pro eo, quod predicti Iohannes et fratres sui tributum dicti portus a tempore Tartarorum usque presens totaliter percepisset, tertio autem Sancti Iacobi festo revoluto^b predicti Iohannes ac fratres sui et eorum heredes tertiam partem in dicto portu perpetuo possidebunt, prefati vero Dyonisius et Tyba ac filii Dyonisii condam palatini, Iune et Samud ac eorum heredes possidebunt perpetuo reliquas duas partes, ita tamen, quod si ante dictum tertium festum Sancti Iacobi prefati Iohannes et fratres sui super dicto portu contra predictos Dionisium et Tybam ac filios

¹ Dénes fia Pelbárt fiai: János, Pelbárt és Hektor, Dénes fia: Pelbárt, Dénes fia Csák fia Tiba. Engel: Genealógia, Tomaj nem 1. tábla: elágazás.

² Az abádi (Heves m.) révre és vámra l. Weisz: Királyketteje 48–50.

³ Az egri káptalan 1251. augusztus 1-jén kelt oklevele: Bánffy I. 7–8.

⁴ 1251. július 25.

⁵ 1254. június 25.

⁶ Tomaj nembeli Dénes nádor (1235–1240). Archontológia 1000–1301. 19. Dénes egykori nádor fiai: Üne és Sámod. Engel: Genealógia, Tomaj nem 1. tábla: elágazás.

Dionisii, Iune et Samud moverent questionem aut eos in aliquo molestarent, ipso facto illam tertiam partem, quam habere debent, predicti Iohannes et fratres eius ac heredes eorum in perpetuum amitterent, si autem prefati Dionisius et Tyba aut filii D(ionisii) condam palatini, Iune et Samud aut heredes eorum post revolutionem tertii festi Sancti Iacobi predictos Iohannem et fratres eius aut heredes super tertia parte molestarent, similiter duas partes, quas habent in dicto portu, ut dictum est, in perpetuum amitterent ipso facto, iudicemque et pristaldum placare communiter tenebuntur. Nos igitur ad instantiam partium cum ratihabitione nostra processum in omnibus approbamus.^c In cuius rei testimonium et cautelam presentes duximus litteras concedendas. Datum Bude, anno Domini millesimo CC^{mo} L^{mo} primo,^d III° nonas Septembris.

^a firmum ^b reuluto ^c aprobamus ^d mo L fölé utólag beszúrva

5.

†1271. november 24.

V. István a líptói Boc völgyében élő szászoknak kiváltságokat biztosít: a földbér fejében Keresztelő Szent János napján (június 24.) évente 150 márka finom ezüstöt fizetnek, minden más adó alól felmenti őket; a megyésispán szabadságaikkal ellentétben nem zavargathatja őket; senki nem idézheti őket a király elé a provincián kívülre, hanem minden ügyükben közöttük kell itélkezni; minden évben virágvasárnapkor kötelesek elfogadni a királyi kamara pénzét és azt forgalomba hozni, és másfél hónapig vagy hat hétig váltani, mégpedig minden márka után egy pondus kamarahasznát kötelesek adni; a pénz egy évig, az új pénz idejéig érvényben marad, mindazideig azzal, vagy ezüsttel, vagy arannyal szabadon kereskedhetnek; a vizekben halászhatnak, a réteken és erdőkben szabadon vadászhatnak; határaiton belüli erdőkben senki sem háborgathatja őket, azt szabadon irthatják; ásványok és fémek után szabadon kutathatnak és kitermelhetik a király jogának épségben tartásával.

Orig. — *Transcr.* 1. Szepesi káptalan, 1819. május 4. ŠAŽ, Pob. Liptovský Mikuláš, Mestečko Boca 1. doboz 4. Privilegia 4. (19. századi másolat). 2. Szepesi káptalan, 1819. május 4. ŠAŽ, Pob. Liptovský Mikuláš, Mestečko Boca 1. doboz, Causa urbarialis 256–258. old. (19. századi másolat, hiteles).

Adnot. Az oklevél 18–19. századi hamisítvány.

Stephanus Dei gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Serviae, Galliciae, Lodomeriae, Cumaniae Bulgariaeque rex omnibus tam praesentibus, quam futuris praesentem paginam inspecturis salutem in omnium salvatore. Regiae sublimitatis immensitas, cuius est in subiectorum opulentia et populi multitudine gloriari, solet suorum formam libertatis subditorum ac solutionum et servitorum meritum sive modum misericorditer moderari, ut populis certa lege fruentibus eorum

numerus augeatur. Proinde ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod cum per transitum domini Belae illustris regis Hungariae, patris nostri charissimi felicitis recordationis ad nos regni gubernaculum devenisset iure successorum seu ordine geniturae, placuit nobis inter caetera libertatem^a fidelium hospitum nostrorum Saxonum de Lyptuu¹ in et circa vallem Boch² degentium gratiosius reformare concedentes eisdem^b hunc statum et gratiam libertatis, quod nobis ratione terrarum singulis annis centum quinquaginta marcas puri argenti cum pondere Budensi in octavis Beati Ioannis baptistae³ solvere teneantur, quibus solutis ab omnibus exactionibus et collectis, dicis et victualibus, quod in regno nostro exigi contigerit, sint liberi penitus et exempti.⁴ Volumus etiam, quod nullus comitum pro tempore constitutorum ipsos contra libertates eisdem concessas molestare audeat^c vel praesumat. Insuper de praerogativa speciali hanc ipsis dedimus libertatem, quod per nullius condicionis, status aut ordinis homines^d possent ad nostri praesentiam extra provinciam evocari vel citari, maxime, quia homines sunt simplices et in iure nobilium nequeunt conversari, sed laboribus intenti proprio iure et lege speciali perfruantur, verum omnes causae pro possessionibus, haereditatibus, metis et limitibus, facultatibus et mortibus seu quibuscunque casibus terranis mediantibus iudicabuntur secundum formam iuris. Deinde singulis annis in Ramis Palmarum monetam nostrae camerae regiae cum omni reverentia suscipere tenebuntur et solenniter permittere currere secundum iuris^e vigorem et lucrum camerae vel sui officialis, quos ad hoc deputaverit, altero dimidio mense sive sex hebdomadis plenam habeant facultatem cambiandi, ius et lucrum camerae prosequendi, de qualibet marca, in cuiuslibet fori vel emptionis titulo recipient unum pondus. Volumus etiam monetam quintae esse combustionis, finito autem sex hebdomadarum expresso superius comites camerae surgent de cambio cessante omni vigore eorundem. Ipsa moneta nihilominus currente per totum annum^f usque ad revolutionem novae monetae, quod quilibet habeat licentiam emendi, vendendi cum ipsa moneta, cum auro et argento vel cuiuscunque substantiae facultatis. Nec pretermittendo,^g quod saepedictis hospitiibus nostris fidelibus in aquis piscandi, in campis et in sylvis venandi plenam concessimus libertatem. Volumus insuper, quod in metis et limitibus, sylvis et nemoribus per nullius condicionis hominem impediatur vel graventur, verum ipsi larga potiantur licentia silvas extirpandi et in terras redigendi suisque usibus applicandi. Cum autem collectores terragii nostri certo tempore praescripto ad ipsos pervenient, tenebuntur eos suscipere honorifice et gratanter, donec summa centum quinquaginta marcarum cum pondere prae-

¹ Liptó.

² Boc völgye (Bocabánya vidéke, Liptó m.).

³ Június 24.

⁴ Eddig a szöveg a kiváltságosok meghatározása, a *terrarium* nagyságának és fizetési határidejének megadásán kívül szó szerint megegyezik a szepesi szászok 1271. évi oklevelével. Ezt követően azonban egyrészt a szepesi szászok kiváltságlevelének több rendelkezését nem veszi át, másrészt az átmásolt kiváltságok esetében is több kihagyás figyelhető meg, ami helyenként a szöveget értelmetlenné teszi. Vö. 1271. aug. 25.: VMMS I. 55–56.

notato integraliter colligatur. Postremo ipsis petentibus hanc concessimus gratiam, querendí mineras et metalla in montanis inventa tollere et suis usibus applicare salvo iure nostro dedimus potestatem. Ut igitur huius a nobis concessae libertatis series robur obtineat firmitatis perpetuae, nec per quempiam processu temporis retractari valeat aut in irritum quomodolibet revocari, praesentes concessimus litteras dupplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus magistri Benedicti Orodiensis ecclesiae prepositi, aulae nostrae vice cancellarii,¹ dilecti et fidelis nostri, anno Domini MCCLXXI VIII Kalendas Decembris, indictione XIV, regni autem nostri II^{do}.²

^a libertatum ^b eidem ^c mollestare audeant ^d hominum ^e ius ^f regnumból javítva
^g praetermisso

6. 1279. július 16.

A fehérvári keresztés konvent előtt Bökény nembeli Péter bán, valamint fivérei, Csépn és Jakab megegyeztek a fehérvári káptalannal a Sár folyón Battyán (Fejér m.) mellett felállított, hídként használható építményük ügyében, mely a káptalan fővenyi (Fejér m.) révét károsította.

Orig. — Transcr. Fehérvári keresztés konvent, 1402. június 1., MNL VML, Veszprémi székeskáptalan hiteleshelyi levéltára S 299. (DF 229 988.).

Ed. Bolla: Középkori hidak 42. 6. lj. (kihagyásokkal).

Conventus cruciferorum domus hospitalis Iherosolimitani de Alba omnibus Christi fidelibus presentes litteras inspecturis salutem in Domino sempiternam. Ad universorum notitiam tenore presentium volumus pervenire, quod^a constitutis coram nobis comite Petro, Chepano et Iacobo fratribus suis de genere Buken ab una par-

¹ Benedek aradi prépost, alkancellár (1270–1272). Archontológia 1000–1301. 111.

² Az oklevél 18–19. századi hamisítvány, a szepesi szászok V. Istvántól kapott 1271. augusztus 25-én kelt oklevelének 18. századi másolata alapján készült. V. István szepesi szászoknak nyújtott oklevelének eredetije nem maradt fenn, legkorábbi, 1420. április 2-án kelt középkori átirata szerint az oklevelet *octavo Kalendas Septembris* (aug. 25.) adta ki István (DF 267 846.), annak (illetve átiratainak) minden 18. századi másolata (bármely átirásról is készült) szerint az oklevél *octavo Kalendas Decembris* (nov. 24.) kelt (DF 280 275., DL 763., DL 8779., DF 258 614., DL 24 795., DF 267 867., DF 267 900., DF 272 893., DF 276 162., DF 286 383.), ahogy a lipthói szászok állítólagos oklevele is. A lipthói oklevele nem veszi ugyan át a teljes szepesi szászoknak nyújtott rendelkezéseket, a *terragium* fizetésének nemcsak határnapját, de összegét is megváltoztatja (a szepesiek esetében 300 márka ezüst Márton-napkor, a lipthóiaknál 150 márka ezüst Keresztelő Szent János oktaváján), a szövegbeli egyezések, a másolat hibájának átvétele és a rendelkezések lerövidítéséből fakadó értelmi hibák egyértelműen mutatják, hogy a lipthói szászok hamis oklevele a szepesi szászok oklevelének 18. századi másolata alapján készült. A hamisítás oka a bányászati engedély korai eredeztetése volt.

te, magistris Cosma¹ et Esaw² canonicis ecclesie Albensis vice et nomine capituli eiusdem ecclesie ex altera, propositum^b fuit per eosdem, quod cum per Petrum banum³ et fratres suos predictos in fluvio Saar⁴ iuxta Bathyan,⁵ ubi a tempore, cuius memoria non extat, nec usus navium, nec transitus aliquis habitus fuit,^a in preiudicium^c ecclesie Albensis quoddam opus in modum pontis potentialiter fuisset preparatum, per quod dicte ecclesie Albensi in portu suo de Fwen⁶ et alias dampnum poterat non modicum evenire, et super hoc inter partes fuisset suborta materia questionis, tandem partes se mutuo super facto dicti operis mediantibus probis viris per modum amicabilem compositionis et mutue dilectionis tanquam pacis et iustitie zelatrices dixerunt concordasse in hunc modum, quod dictum opus a tertia parte incipiendo in longitudine per medietatem destruerent dicti comites Petrus et fratres sui funditus^d usque finem versus castrum Albense⁷ et converterent in clausuram, quam pro molendinis pro retentione aque facere consueverunt, residuum vero opus durabit eo modo, quod ultra non poterunt nec in latitudine, nec in altitudine augmentare, quod si per impetum aque vel haberet fracturam vel descenderet, extunc non aliter, nisi clausuram, sicut^e habent alia molendina, per quam solummodo^f habeatur cursus aque, preparabunt ad usum dumtaxat molendini competentis, ita quod nullo unquam tempore transitus pro curribus, pro equitibus, pro equis vel aliis animalibus seu quibuscunque aliis transeuntibus, nisi solummodo in necessitate pro peditibus ad refectorem dicte clausure pro molendino laborantibus habeatur. Et quia dictus comes Petrus et sui fratres tunc etiam in ipso flumine naves de facto retinebant, exigente iustitia aboluerunt penitus easdem

¹ Kozma 1283-ban a fehérvári káptalan dékánja volt (1283. máj. 30.: DF 200 707.).

² Ézsau 1281-ben a fehérvári káptalan dékánja (1281. máj. 11.: ÁÚO IX. 311.), 1287–1294 között olvasókanonokja volt (1287. márc. 27.: DL 1203., 1294. ápr. 24.: DF 200 732.).

³ A szlavón bán 1279. július 25-én még Gutkeled nembeli Miklós volt (Archontológia 1000–1301. 47.), őt követte egy Péter, akit Zsoldos Attila Tétény nembeli Benedek fia Péterrel azonosított, az azonosításként felhozott oklevél (Uo. 345. 690. lj.) azonban csak arra bizonyíték, hogy 1283-ban Tétény nembeli Péter volt a szlavón bán. A Battyánt birtokló Bökény nembeli Péterre 1340-ben már Bökénysomlyói Péter bánként emlékeztek vissza (Anjou oklt. XXIV. 52. sz.). Karácsonyi János az 1340-ben felbukkanó Péter bánat azonosnak tekintette Bökény nembeli Péter *comesszel*, akinek lányát 1277-ben említették (Karácsonyi: Magyar nemzetségek 286.). Az azonosítást, így azt is, hogy Bökény nembeli Péter bánal számolni kellene, Wertner Mór kétségesnek tekintette (Wertner: Az Árpádkori bánok IV. 659.). A fentebbi 1279. évi oklevél alapján azonban kétségtelen, hogy az itt szereplő, és az 1340-ben említett Péter bán azonos személy, és minden bizonnyal az 1277-ben felbukkanó Péter *comesszel* is megfeleltethető. Ha ezt elfogadjuk, akkor Péter valamely bániságot 1277 után töltött be, az bizonyos, hogy nem a szlavón bániságot, mivel a fentebb említett Gutkeled nembeli Miklós 1279. július 25-én az országos gyűlésen olyan oklevelet erősített meg, mely a szlavón bánnak adott jogosítványt (CDCr VI. 308–309.). Ugyanakkor az nem zárható ki, hogy akár vele is azonos lehessen az 1279. decemberében felbukkanó Péter szlavón bán.

⁴ Sárvíz folyó.

⁵ Battyán (Fejér m.).

⁶ Föveny (Fejér m.). Később a rév helyett Fövenynél a Sárvíz folyón hídát építettek, melynek várnja ugyanúgy a fehérvári káptalan kezében volt (1400. jan. 5.: ZsO II/1. 10. sz., 1401. márc. 24.: 153. sz. oklevél).

⁷ Fehérvár (Fejér m.).

ita, quod nullus transitus per naves vel per alium quemcunque modum in dicta aqua Saar, quantum contingit ipsorum porcionem, haberi poterit in futurum, hoc excepto, quod in magna necessitate in navicula, que ad plus potest capere quatuor homines, transire poterunt ipsi iidem vel familia eorundem, hoc specialiter cauto et expresso, quod dicta clausura tota per comitem Petrum et fratres eiusdem et ipsorum heredes et successores nunc et semper pro molendino, ut predictum est, tantummodo eo moderamine paretur et servetur, sicut alia molendina clausuras habere pro suis necessitatibus et utilitatibus consueverunt, ita, quod ratione ipsius clausure supra et infra ecclesia Albensis in suis molendinis, possessionibus et quibuscunque aliis iuribus seu proventibus nullum dampnum, nullam incommoditatem, nullam iacturam vel iniuriam, nec aliquod preiudicium aliquatenus patiat, et quod nullus transitus^g pro transeuntibus^h per ipsam clausuram pateat publice vel private, et quod nulla navis et nullus usus navium in aqua Saar per ipsos pro aliis transeuntibus^h retineatur omnino exceptis casibus superius comprehensis. Et ad premissa omnia et singula dicta comes Petrus et fratres sui se suosque heredes et heredum successores tali pena firmiter obligarunt, quod si ullo unquamⁱ tempore in aliquo articulo premissorum contra ecclesiam Albensem excederent ullo modo et hoc constare posset manifeste, predicta possessio eorum ad ius et proprietatem ecclesie Albensis ipso facto sine strepitu alicuius iudicii devolvatur. In cuius rei testimonium presentes iamdicto capitulo dedimus litteras nostro sigillo communitas. Datum^j anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo nono, decimo septimo Kalendas Augusti, fratre Benedicto priore eodemque custode ecclesie nostre^l existente.

^a sor fölötti bezárás ^b rontott szó, a felesleges második nazális rövidítés nélkül talán propositium olvasattal ^c preiudicium ^d fonditus ^e sicut ^f solommodo ^g transsitus ^h transeuntibus ⁱ ullo unquam ^j alápontozva

7.

1284. május 14., Vác

Tamás váci püspök megállapítja a várba felköltöző nógrádi (Nógrád m.) hospesek kiváltságait: hat évig a földbér kivételével adómentességet kapnak, ezt követően census címén mansiónként fél fertó ezüstöt fizetnek a földbéren felül; szabadon választhatnak plébánost és falunagyot, akit a püspöknek meg kell erősítenie; ha egy szabad ember Nógrádba akar költözni, azt szabadon teheti, ha innen akar valaki elköltözni, akkor a földbér megfizetése után – eladva épületeit – távozhat; az örökös nélkül elhunytak szabadon végrendelkezhetnek; szabad vásárt tarthatnak, ahogy eddig is, ahova a kereskedők szabadon jöhetnek és árusíthatnak vám vagy más díjfizetés nélkül; a falunagy a lopás, az

¹ Benedek a fehérvári johannita konvent perjele és *custos* (1279–1288). Hunyadi: The Hospitallers 102.

emberölés és gyűjtogatás kivételével minden esetben ítélkezhet, nagyobb ügyekben azonban csak a püspök által kinevezett bíróval és az esküdtekkal közösen; a püspöknek évente három ünnepen ajándékkal tartoznak.

Orig. — Transcr. Mihály váci püspök, 1361. július 20., ŠBB, Pob. Kremnica I. 51. 1. 7. (DF 250 220.).

Reg. Györffy: Történeti földrajz IV. 280.

Thomas miseratione divina episcopus Wachyensis, aule regie cancellarius¹ universis Christi fidelibus presentes litteras inspecturis salutem in omnium salvatore. Ad universorum notitiam tam presentium, quam futurorum harum serie volumus pervenire, quod quia hospites nostri de villa Neugradiensi² ad montem loci eiusdem se transtulerunt, castrum ibidem et alias³ munitiones de permissione maiestatis regie ac nostra propter bonum statum eorum, quin ymo pro augmentatione iurium episcopaliū construētes propriis sumptibus et expensis [- - -] officii nostri utilitati et comodo ipsius civitatis invigilare cupientes, ut tenemur, de consensu fratrum nostrorum capituli Wachyensis hanc eisdem hospitibus libertatem duximus concedendam, quod infra spatium sex annorum a data presentium immediate sequentium necnon collectam regalem seu aliam exactionem preter terragium ipsorum consuetum nobis dare et solvere teneantur. Elapsis autem ipsis sex annis nobis solvent dimidium fertonem argenti ratione census^b et alias collectas successive quovis tempore indictas de qualibet mansione, terragium insuper ipsorum annis singulis dabunt nobis eo modo, sicut aliis temporibus persolverunt. Item plebanum et villicum inter se eligent de communi voluntate et quos nobis tanquam domino terre ad confirmandum presentare tenebuntur. Ceterum si qui libere condicionis homines ad eandem civitatem Neugradiensem causa commorandi convenire voluerint, libere veniant et secure, quos nos in veniendo, manendo et recedendo tenemur ab omnibus molestantibus defensare, et si qui ex ipsis recedere voluerint, clara luce recedere possint venditis omnibus edificiis ipsorum et soluto tantum nostro terragio consueto. Preterea si qui ex ipsis sine herede decesserint, de bonis suis omnibus ordinandi, legandi, disponendi et relinquendi, cuicumque voluerint, habeant facultatem. Insuper concessimus eisdem forum liberum, sicut fuit ab antiquo, ad quod universi mercatores et alii libere conveniant et mercimonia sua libere venditioni exponant absque exactione alicuius debiti seu tributī. Ad hec villicus ipsorum omnes causas inter ipsos exortas valeat iudicare exceptis causis furti, homicidiorum et incendiorum, quas iudex noster constitutus pro tempore unacum villico et hospitibus iudicabit, quorum iudiciorum duas partes iudex inde percipiet, tertia parte villico et dictis hospitibus pro edificatione seu munitione dicte civitatis communiter remanente. Donaria etiam sua nobis deferent in tribus festivitibus, in Pasca

¹ Tamás váci püspök (1278–1289), kancellár (1284–1289). Archontológia 1000–1301. 97., 109.

² Nógrád (Nógrád m.).

videlicet, in Nativitate Domini¹ et in Nativitate virginis gloriose² iuxta morem et consuetudinem eorundem. Ut igitur huius libertatis series robur perpetue firmitatis optineat, presentes concessimus litteras sigilli nostri munimine roboratas. Datum Wachye, dominica proxima ante Asscensionem Domini, anno eiusdem millesimo CC^{mo} octuagesimo quarto.

^a alyas ^b censsus

8.

1290. szeptember 9., Esztergom

III. András tanúsítja, hogy Buda város (Pilis m.) hatósága a jövőben nem akadályozza meg, hogy a margitszigeti apácák officiálisai a sokadalom idején a város kapujánál és a piacon vámot szedjenek, és ha mégis így tennének, akkor 200 márkát kötelesek fizetni.

Hártyán, a hátlapon pecsét töredékével. A hátlapon egykorú tárgymegjelölés: quod nundine cassate sunt tam ex parte regis, quam ex parte civium sub pena CC^{rum} marcarum, rex Andreas, továbbá újkori tartalmi összefoglaló és levéltári jelzetek.

Orig. DL 1292. (MKA, Acta ecclesiastica ordinum et monialium, Moniales Posenienses 38. 49.) — *Transcr.* 1. Ország Mihály nádor, 1463. július 6., DL 1290. (MKA, Acta ecclesiastica ordinum et monialium, Moniales Posenienses 60. 24.); 2. I. Mátyás, 1465. május 13., DL 3646. (MKA, Acta ecclesiastica ordinum et monialium, Moniales Veteribudenses 23. 12.); 3. I. Mátyás, 1485. szeptember 3., DL 12 802. (MKA, Acta ecclesiastica ordinum et monialium, Moniales Veteribudenses 16. 26.); 4. Budai káptalan, 1519. július 19., DL 1293. (MKA, Acta ecclesiastica ordinum et monialium, Moniales Posenienses 47. 3.).

Ed. ÁÚO X. 6–7., BTOE I. 261–262. — *Reg.* RA II/4. 3664. sz.

Nos, Andreas Dei gratia rex Ungarie significamus omnibus, quibus expedit et presentes ostendentur, quod licet iudex et iurati ac universitas civium de Monte Pestien³ in multis dampnificaverint sorores seu sanctimoniales de Insula Virginis gloriose prohibendo tributa earundem,⁴ quod in porta castris et in foro exigere consuevit tempore nundinarum suarum,⁵ ad ultimum tamen per nostre iussionis instantiam remiserunt ipsa tributa pure et simpliciter per ipsas sanctimoniales pure et simplici-

¹ December 25.

² Szeptember 8.

³ Buda (Pilis m.).

⁴ Buda vásárvámját IV. Béla 1255. július 25-én adományozta a margitszigeti apácáknak (BTOE I. 54–55.). A budai vásár- és kapuvámhoz l. Weisz: Királyketteje 97–100.

⁵ 1287. június 23-án IV. László Buda városának sokadalomtartást (*nundina seu feria ac congregatio fori annui*) engedélyezett, melyet minden évben a János evangélista-templom fölszentelésének ünnepe – mely Kisasszonynap (szeptember 8.) utáni vasárnapon volt – előtti és utáni héten tarthattak meg.

ter sine impedimento percipienda quolibet, promittentes vera fide, quod officiales earundem non prohibebunt per se vel homines suos, quominus tempore predicatarum nundinarum tributa sua, sicut in antea, sine impedimento quolibet libere et pacifice consequantur, alioquin penam ducentarum marcarum incurrant ipso facto, si in aliquo presumpserint contraire, et hoc eis sententialiter duximus imponendum. Datum Strigonii, die sabbati post festum Nativitatis virginis gloriose, anno Domini M^o CC^o nonagesimo.

9.

1297. május 28., Buda

III. *András Leunak és Gebecsnek Hetes birtokokon (Somogy m.) vámszedést engedélyez.*

Orig. — *Transcr.* I. Károly, 1317. október 3. (13. sz. oklevél) > I. Károly, 1339. május 16. (22. sz. oklevél) > I. Lajos, 1367. június 1. előtt, ÖStA HHStA SB FA, Erdődy D 29. (78. sz. oklevél).

Ed. Kis: Kiadatlan oklevelek 81. — *Reg. Erdődy* 106. sz.

Nos, Andreas Dei gratia rex Hungarie memorie commendantes significamus universis, quibus expedit, presentium per tenorem, quod considerantes fidelitates et servitorum merita Lew¹ et Gebech² fidelium nostrorum in diversis negotiis nostris et expeditionibus regni [nostri] nobis sepius cum sumpma fidelitate inpensa, qui pro eo, quod semper nostro adhererant lateri socie[tat]em infidelium nostrorum

Az uralkodó a vásári bíraskodást Buda város bírójának engedte át, ugyanakkor elrendelte azt is, hogy az utakon és a vízen közelítők, a Pest (Pest m.) felől jövő, vagy a királyságból bárhonnan érkezők a város területén az éves vásár ideje alatt nem tartoznak vámot fizetni (BTOE I. 228–230.). Mielőtt még azonban a budaiak megtarthatták volna első vásárukat, 1287. július 20-án IV. László visszavonta engedélyét, mert ezzel kárt okozna a margitszigeti apácáknak a vámban (BTOE I. 231–232.). Rendelkezését megújította 1290. július 16-án (ÁÚO IV. 353.). Ennek ellenére a sokadalom megtartása folyamatosnak tekinthető. Éppen ezért 1290. szeptember 6-án IV. László felszólította a budai és pesti polgárokat, hogy a sokadalom idején az óbudai és a váci káptalant, valamint a margitszigeti apácákat ne akadályozzák a várban, a váralján és Pesten, valamint a budai várkapuban a vámszedésben (1290. szept. 6.: BTOE I. 260., 1290. szept. 6.: BTOE I. 261.). Az ügy további részleteit l. Weisz: Királyketteje 99–100.

¹ Hetesi Leuka fia Leu (1263: HO VII. 88.). Leu fiai: Miklós és Péter (1322. máj. 28.: Anjou oklt. VI. 594. sz.). Miklós 1341. augusztus 16-a előtt halt meg, mert ekkor már özvegyét, Egyedi Fodor János lányát, Katalint említették (1341. aug. 16.: Anjou oklt. XXV. 574. sz.). Péter 1343. január 19-e előtt meghalt, mégpedig mindketten örökös hátrahagyása nélkül (1343. jan. 19.: Anjou oklt. XXVII. 32. sz.).

² Hetesi Leusták fia Herbord fia Gebecs (1263: HO VII. 88., 1322. máj. 28.: Anjou oklt. VI. 594. sz.). 1318-ban Somogy megye egyik szolgabírája (1318. máj. 1.: Anjou oklt. V. 118. sz.). 1330. március 30. és 1335. május 18-a között halt meg (1330. márc. 30.: Anjou oklt. XIV. 175. sz., 1335. máj. 18.: Anjou oklt. XIX. 273. sz.). Gebecs felesége Scolastica (1352. febr. 13.: Anjou oklt. XXXVI. 151. sz.), gyermekei: Lőrinc, Tamás, János, Leusták, Jakab, Domonkos, István és Miklós (1339. máj. 16.: 22. sz. oklevél). Vö. Wertner: Kiadatlan oklevelek IV. 460.

spernentes seu fugientes, iniurias et dampna innumerabilia in destructionibus seu devastationibus possessionum suarum et confractionibus ecclesiarum ac combustionibus edificiorum omnium propriorum, [quam] bagionum eorundem per infideles nostros sunt perpassi, pro fidelitatibus et servitiis ac omnibus dampnis ipsorum, licet modicum sit, in villa eorundem Hetus¹ vocata tributum commisimus eisdem Lew et Gebech et eorum successoribus exigendum, ita videlicet, quod quilibet delatores salium de singulis curribus eorum singulos sales et de aliis curribus singulos denarios banales dare et solvere per ipsam villam Hetus transeuntes teneantur. Dicimus etiam, quod quodocunque presentes nobis reportate fuerint, super ipso negotio eisdem Lew et Gebech nostrum privilegium concedemus. Datum Bude, feria tertia post Assensionem Domini, anno eiusdem millesimo CC^{mo} nonagesimo septimo.

10.
1297.

III. András eltörli az újabbán jogtalanul szedett vámokat, s megparancsolja, hogy a vámszedők csak annyi vámot szedjenek, mint IV. Béla idejében, egyúttal elrendeli, hogy a jogtalan vámszedő birtoka a király kezére háramoljék, és ha valaki a bárók közül teszi ezt, az veszítse el méltóságát is.

Hártyán, függő kettőspeccséttel, két sor mély kezdő A iniciáléval. A hátlayan késő középkori kéz írása: Andreas rex 1297, valamint újkori tartalmi összefoglaló és levéltári jelzetek.

Orig. WStLA, HAU 23. (DF 285 551.) — *Transcr.* V. László, 1453. február 24., WStLA, HAU 3498. (DF 285 556.) — *Cop.* 1. 1551. augusztus 14., MNL GYMSM SL, DL 30. (DF 201 664.); 2. 1551. augusztus 14., AMB, MMB 21.

Ed. Hist. Crit. VII. 1179., Leg. eccl. II. 496. (1292-es évszámmal), Wien I/2. CII–CIII., CD VI/1. 199–200. (1292-es évszámmal), Hunyadiak kora X. 375. (V. László átiratából), Sopr. Tört. I/1. 16. (1279-es évszámmal) — *Reg.* QGSW II/1. 23. sz., Inventár archívu mesta Bratislavy 21. sz., RA 4155. sz.

Andreas Dei gratia Hungarie, Dalmatie, Croatie, Rame, Servie, Gallicie, Lodomerie, Cumanie Bulgarieque rex omnibus Christi fidelibus presentes litteras inspecturis salutem in Domino sempiternam. Ad universorum notitiam tenore presentium volumus pervenire, quod nos pro reformatione status et comodo ac utilitate regni nostri omnia tributa de novo instituta, que loco inconsueto exiguntur, duximus omnino abolenda, volentesque de cetero, ut universi mercatores per regnum no-

¹ Hetes (Somogy m.). Leu és Gebecs felmenői már 1263 előtt birtokolták Hetest (1262: HO VII. 87–88.).

strum transeuntes libere et absque aliqua molestia transire valeant, et nullus eisdem inferre presummat nocumentum. Preterea tributarii ubique locorum in regno nostro constituti tributum indebitum et iniustum super eosdem mercatores exigere nullatenus presummant, sed iustum tributum, quod tempore domini Bele regis felicis recordationis, avi nostri karissimi exigi consueverat,¹ more debito et consueto exigant super ipsos, scientes, quod si qui secus facerent et eosdem mercatores ratione tributi indebiti molestant, extunc eosdem rebus et personis faceremus condemnari, et insuper possessiones eorundem, in quibus falsum tributum exigeretur, ad manus nostras devolvi faceremus.² Volumus etiam, quod si qui ex nostris baronibus in suis possessionibus tributum potentialiter exigi facerent, suam dignitatem amittere possint eo ipso. In cuius rei memoriam perpetuamque firmitatem presentes concessimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum per manus discreti viri magistri Gregorii Albensis ecclesie prepositi, aule nostre vicecancellarii,³ dilecti et fidelis nostri, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo septimo, regni autem nostri anno octavo.

11.
1310. december 7.

A váradai káptalan vizsgálata a váradai püspök és a váradai kereskedők Kassáról (Abauj m.) Váradra (Bihar m.) tartó szekereinek megtámadása ügyében.

Vízfoltos, lyukas hátyán, a hátlapon töredezett pecséttel. A hátlapon egykorú feljegyzés: [inqui]sitione pro Iv[anca] [filio Co]sme et Nycolao filio Ivance filii comitis Odun contra Drug et Ivacinum filios Petri et filios Nycolai, továbbá újkori dátum.

Orig. ÖStA HHStA SB FA, Erdődy D 43.

Reg. Anjou oklt. II. 1001. sz., Erdődy 132. sz.

Nos, capitulum ecclesie Waradiensis [damus pro memoria, quod - -] cum ad petitionem nobilium [virorum], videlicet Ivance filii comitis Cosme⁴ et Nycolai filii com[it]is Ivance⁵ [- - su]per invasionem [- -] eorundem discretum virum unum

¹ IV. Béla alatt sor került a vámrendszer rendezésére, és a későbbiekben IV. László és III. András a IV. Béla-kori váموkat és vámtételeket ismerte el jogosnak (1277. máj. 23.: CD V/2. 387–388., 1291: ÁÚO V. 32–33.). III. András uralkodása alatt több ízben rendelte el a IV. László uralkodása óta fennálló váموk eltörlését (1290: DRH 1000–1301. 44., 1298: DRH 1000–1301. 49.).

² III. András törvényében is a birtok elvesztésével büntette a jogtalan vámszedést (1298: DRH 1000–1301. 49.).

³ Bicske nembeli Gergely fehérvári prépost, alkancellár (1298–1298). Archontológia 1000–1301. 113.

⁴ Pelbárthidai „Kis” Kozma fia Ivánka. Engel: Genealógia, Gútkeled nem 4. Egyedmonostori ág 1. tábla: Adonyi, Pelbárthidai.

⁵ Adonyi Ivánka fia Miklós. Engel: Genealógia, Gútkeled nem 4. Egyedmonostori ág 1. tábla: Adonyi, Pelbárthidai.

ex nobis, Petrum videlicet decanum ecclesie nostre ad [scien]dum et inquirendum [infrascripta pro] testimonio vice nostri, idem ad nos rediens nobis recitavit, quod cum iidem Ivanka et Nycolaus per [- -]cum Kopoz palatinum¹ transmissi fuissent^a ad conducendum currus et res domini nostri episcopi² et aliorum mercatorum de [Waradino³ - -]entes de Kassa,⁴ tandem Drug [et] Ivacinus filii Petri filii Drug et Iohannes dictus Wr dug ac Nycolaus, [frater] eiusdem uterinus, filii scilicet Nycolai filii Drug⁵ cum armata multitudine eisdem mercatoribus insidias [ponentes] [- -] more hostili invadendo super eos irruissent inter villas Chalanus,⁶ Kaza⁷ et Tarnuk⁸ nomin[atas et]⁹ duos servientes eorundem Ivance et Nycolai, Kopoz scilicet et [- -] nominatos letaliter in brachio^b et in humero [vulnera]tos. Item equum Nycolai predicti pey coloris et alium e[quum] [- -]ate veruspeg coloris valde bonum [et] cum sagitis vulneratos fide vidisset oculata. Item scivisset facta d[iligenti in]quisitione a populis de Chalanus, de Tarnuk, de Gepol¹⁰ et de Kaza, quod predicti filii Petri et Nycolai quatuor [equ]os, sex clamides de Yprie¹¹ et mastrucam de pellibus vulpinis Ivance et Nycolai predictorum abstulissent.^c Datum in octava Sancti Andree, anno Domini M^o CCC^o decimo.¹²

^a fuisset ^b bracio ^c abstulisse

¹ Borsa Kopasz nádor (1306–1314). Archontológia 1301–1457. I. 2.

² Imre váradai püspök (1297–1317). Archontológia 1301–1457. I. 76.

³ Várad (Bihar m.).

⁴ Kassa (Abaúj m.).

⁵ Diószegi Dorog fia Péter fia Dorog és Ivánka, Dorog fia Miklós fiai, János és Miklós. Engel: Genealógia, Gútkeled nem 4. Egyedmonostori ág 2. tábla: Diószegi (Dobi). — A Gutkeled nembeli Egyedmonostori ág családai közötti ellentétekhez I. Zsoldos: Adorján három ostroma 160–164.

⁶ Csalános (Bihar m.).

⁷ Kasza (Bihar m.).

⁸ Tárnok (Bihar m.).

⁹ A Pelbárthidán a Biharon (Bihar m.) keresztül Váradra (Bihar m.) vezető úton közlekedtek a megtámadott kereskedők. Az útra I. Weisz: Királyketteje 303. — Az útvonal határozhatta meg, hogy az azon birtokos Kozma fia Ivánkát és Adonyi Miklóst rendelte a kereskedők védelmére Borsa Kopasz.

¹⁰ Gyapoly (Bihar m.).

¹¹ Ypern (Flandriai Grófság, Francia Királyság).

¹² Vö. a váradhegyfoki konvent 1310. december 19-én kelt oklevelével (12. sz. oklevél).

12.
1310. december 19.

A váradi hegyfoki konvent vizsgálata a váradi püspök és a váradi (Bihar m.) kereskedők szekereinek megtámadása ügyében.

Hártyán, a hátlapon töredezett pecséttel. A hátlapon egykorú feljegyzés: inquisitorie super ablatione rerum Ivance filii Cosme et Nycolai filii Ivance contra filios Petri et Nycolai filiorum Durug.

Orig. ÖStA HHStA SB FA, Erdődy D 44.

Reg. Anjou oklt. II. 1014. sz., Erdődy 134. sz.

Nos, Martinus prepositus et conventus Sancti Stephani de promontorio Waradiensi damus pro memoria, quod visis litteris domini regis¹ cum comite Stephano de Bors² homine suo^a unum ex nobis misimus fidedignum ad sciendum rei veritatem rerum gestarum, que ex parte Drug filii Petri et Iohannis filii Nycolai³ nobilibus iuvenibus Ivance filio comitis Cosme⁴ et Nycolao filio Ivance filii Odun⁵ sunt illata seu irrogata, qui demum rediens nobis retulit, quod cum Kopoz palatinus⁶ eosdem Ivancam et Nycolaum ad conducendum et defensandum currus domini episcopi⁷ et mercatorum de Waradino transmisisset, Drug et Ioachim filii Petri, Iohannes et Nycolaus filii Nycolai filii Durug⁸ armata multitudo eisdem filiis Cosme et Ivance insidias ponentes in eos hostiliter irruendo ablatis curribus et rebus duos servientes ipsorum^b letaliter vulnerasset, duos etiam equos eorum bonos interfecerunt, item sex clamides de Ipri,⁹ quatuor equos et mastrucam^c de pellibus vulpinis abstulissent ab eisdem. Datum sabbato proximo ante Nativitatem Domini, anno eiusdem M^o CCC^o decimo.¹⁰

^a cum . . . suo *a sor fölé besúrva* ^b *utána áthúzva*: ac duos bonos equos ^c *manstrucam*

¹ I. Károly oklevele nem maradt fenn.

² Sártiványvecse nembeli Borsi István. Engel: Genealógia, Sártiványvecse nem.

³ Diószegi Dorog fia Péter fia Dorog és Diószegi Dorog fia Miklós fia János. Engel: Genealógia, Gútkeled nem 4. Egyedmonostori ág 2. tábla: Diószegi (Dobi).

⁴ Pelbárthidai „Kis” Kozma fia Ivánka. Engel: Genealógia, Gútkeled nem 4. Egyedmonostori ág 1. tábla: Adonyi, Pelbárthidai.

⁵ Adonyi Ivánka fia Miklós. Engel: Genealógia, Gútkeled nem 4. Egyedmonostori ág 1. tábla: Adonyi, Pelbárthidai — A Gutkeled nembeli Egyedmonostori ág családai közötti ellentétekhez 1. Zsoldos: Adorján három ostroma 160–164.

⁶ Borsa Kopasz nádor (1306–1314). Archontológia 1301–1457. I. 2.

⁷ Imre váradi püspök (1297–1317). Archontológia 1301–1457. I. 76.

⁸ Diószegi Dorog fia Péter fia Dorog és Joachim, valamint Diószegi Dorog fia Miklós fia Miklós. Engel: Genealógia, Gútkeled nem 4. Egyedmonostori ág 2. tábla: Diószegi (Dobi).

⁹ Ypern (Flandriai Grófság, Francia Királyság).

¹⁰ Vö. a váradi káptalan 1310. december 7-én kelt oklevelével (11. sz. oklevél).

13.

1317. október 3., Komárom vár alatt

I. Károly átírja III. András 1297. május 28-án kelt (9. sz. oklevél), Hetes falunál (Somogy m.) vámszedést engedélyező oklevelét.

Orig. — Transcr. I. Károly, 1339. május 16. (22. sz. oklevél) > I. Lajos, 1367. június 1. előtt, ÖStA HHStA SB FA, Erdődy D 29. (78. sz. oklevél)

Reg. Erdődy 158. sz.

Nos, Karolus Dei gratia rex Hungarie significamus, quibus expedit, presentium per tenorem universis, quod accedens ad nostram presentiam Gebeech¹ fidelis noster exhibuit nobis patentes litteras Andree regis predecessoris nostri super collatione tributi in villa ipsorum Hetus² vocata exigentis confectas, petens nos cum instantia, ut tenorem earundem nostris patentibus litteris transcribi faceremus. Quarum quidem litterarum est tenor talis (*következik III. András 1297. május 28-án kelt oklevele, 9. sz. oklevél*). Nos igitur ipsius magistri Gebech iustis et licitis petitionibus favorabiliter inclinati nostras patentes litteras ratas habentes et acceptas ac collationem et donationem per predictum nostrum predecessorem factam ratificantes ipsi Gebech et per eum suis heredibus heredumque suorum successoribus perpetuo conferimus et tenorem earundem patentium litterarum de verbo ad verbum ad maioris ipsius rei evidentiam nostris patentibus litteris transcribi facientes promittentes eidem, ut quamprimum nobis presentes reportate fuerint, super hoc nostrum privilegium emanari faciemus. Datum sub castro Kamarun, feria secunda proxima post festum Beati Michaelis archangeli, anno Domini M^{mo} CCC^{mo} decimo septimo.

14.

1325. április 8., Visegrád

I. Károly Hahót fia István fia Miklós zalai ispán számára visszaállítja a békétlen idők miatt feledésbe merült hétfői szeményei (Zala m.) vásárt.

Az átíró oklevél szerint I. Károly oklevele pátens volt, ami középső (második) nagypécsettjével volt megerősítve.

¹ Hetesi Leusták fia Herbord fia Gebecs (1263: HO VII. 88., 1322. máj. 28.: Anjou oklt. VI. 594. sz.). 1318-ban Somogy megye egyik szolgabírája (1318. máj. 1.: Anjou oklt. V. 118. sz.). 1330. március 30. és 1335. május 18-a között halt meg. (1330. márc. 30.: Anjou oklt. XIV. 175. sz., 1335. máj. 18.: Anjou oklt. XIX. 273. sz.) Gebecs felesége Scolastica (1352. febr. 13.: Anjou oklt. XXXVI. 151. sz.), gyermekei: Lőrinc, Tamás, János, Leusták, Jakab, Domonkos, István és Miklós (1339. máj. 16.: 22. sz. oklevél). Vö. Wertner: Kiadatlan oklevelek IV. 460.

² Hetes (Somogy m.).

Orig. — *Transcr.* I. Lajos, 1379. április 21., DL 2293. (MKA, NRA 582. 6.) (106. sz. oklevél).

Reg. Anjou oklt. IX. 126. sz.

Nos, Karolus Dei gratia rex Hungarie memorie commendantes significamus, quibus expedit, tenore presentium universis, quod nos consideratis fidelitatibus et fidelium servitorum meritis magistri Nicolai filii Stephani filii Haholdi comitis Zaladiensis¹ dilecti et fidelis nostri, que idem nobis in diversis expeditionibus et agendis nostris a primevo adolescentie sue tempore cum effusione sui sanguinis laudabiliter exhibuit et impendit, forum, quod in hereditaria possessione sua Scemene² vocata in comitatu Zaladiensi iuxta Muram³ existente⁴ feria secunda antiquitus celebrari consuetum erat⁵ et postmodum propter malitiam temporis inpaccati in dissuetudinem abierat, restituere sibi et restaurare volentes concessimus, statuentes, ut ipsum forum in predicta possessione Scemene feria secunda cuiuslibet ebdomode perpetuo celebretur, quemadmodum priscis temporibus consueverat celebrari, universi igitur mercatores et alii quilibet homines^a cum suis mercibus et rebus omnibus ad ipsum forum de Scemene libere conveniant et secure suas commutationes absque alicuius tributi solutione faciant et exercent sub protectione et speciali defensione regie maiestatis. Quicumque autem mercatoribus et aliis hominibus ad predictum forum convenientibus dampnum, molestiam vel iniuriam qualemcunque in personis aut rebus ausu temerario inferre aut inferri facere procuraverit seu presumpserit, regie celsitudinis iram et indignationem se noverit incursum. Et hec ad publicam universorum notitiam volumus pervenire. Datum in Wissegrad, feria secunda proxima post diem Resurrectionis Domini, anno eiusdem M^{mo} CCC^{mo} vicesimo quinto.

^a *utána ismét: homines, amit alapontozással töröltek*

¹ Hahót nembeli Miklós zalai ispán (1324–1343). Engel: Genealógia, Hahót nem 3. tábla: Bánfi (alsólendvai), Archontológia 1301–1457. I. 234.

² Szemenye (Zala m.).

³ Mura folyó.

⁴ Szemenye Hahót nembeli Hahót fiai közül az Árpád-korban Mihály kezébe került (vö. 1222. okt. 30.: ÁÚO XI. 170., [1234]: ÁÚO X. 447–448., [1234]: ÁÚO X. 448–449., 1234: CD III/2. 417–419., az ügy részleteihez l. Körmendi: A magyarországi nemzetségi címerek kialakulása 411. 120. lj.), és vélhetően fiának utód nélküli halála után jutott Miklós apja, István birtokába.

⁵ A korábbi – vélhetően Árpád-kori – vásárendély nem ismert.

15.
1328. június 9., Visegrád

I. Károly meghagyja a Vas és Zala megyei vámszedőknek, hogy a körmendi (Vas m.) hospesektől kiváltságuk értelmében vámot ne szedjenek.

Hártyán, a hátlapon a nagypecsét nyomával. A hátlapon kora újkori tárgymegjelölés és levéltári jelzet.

Orig. ÖStA HHStA SB FA, Erdődy D 89. — *Ment.* 1. I. Mátyás, 1462. március 10., ÖStA HHStA SB FA, Erdődy D 648.; 2. I. Mátyás, 1462. március 10. > I. Mátyás, 1464. június 6., ÖStA HHStA SB FA, Erdődy D 666.; 3. I. Mátyás, 1462. március 10. > I. Mátyás, 1469. november 11., ÖStA HHStA SB FA, Erdődy D 710.

Ed. Kádas – Skorka – Weisz: Kereskedelmi források 334–335. — *Reg.* Erdődy 224. sz.

Karolus Dei gratia rex Hungarie fidelibus suis universis tributariis tam nostris regalibus et reginalibus, quam aliorum quorumcunque nunc et pro tempore in terris et in aquis in Zaladiensi et Castri Ferrei comitatibus constitutis, quocunque nomine censeantur, quibus presentes ostendentur, salutem et gratiam. Cum fideles hospites nostri de Kwrmond¹ hac libertatis prerogativa per dominum Belam quondam inclitum regem Hungarie proavum nostrum eis concessa et tandem per alios reges eius successores, nostros predecessores et per nos confirmata gratulentur, ut in predictis duobus comitatibus de ipsorum mercimoniis per quelibet loca tributorum tributa dare et solvere non teneantur,² volumus et fidelitati vestre universitatis firmiter et districte precipimus per presentes, quatenus prefatos hospites nostros aut quemlibet ex eis cum ipsorum mercimoniis et rebus propriis per loca tributorum absque tributo transire libere permittatis ipsa libertate ipsorum in privilegio eorum contenta requirente, aliud facere, sicut nos offendere pertimescitis, non audentes. Datum in Alto Castro, in octavis Corporis Domini, anno eiusdem millesimo trecentesimo vigesimo octavo.

¹ Körmend (Vas m.).

² IV. Béla 1244. évi kiváltsága értelmében a körmendi kereskedőknek (*mercatores*) Vas és Zala megyékben kereskedelmi áruik után nem kellett vámot fizetniük (1244. okt. 28.: EFHU 38.). IV. Béla 1244. évi oklevelét, mely a körmendiek egyéb kiváltságait is tartalmazta, 1270-ben V. István megerősítette, majd ezt 1328. június 2-án I. Károly is átírta és megerősítette (UB IV. 33–34., Anjou okl. XII. 301. sz.). Vö. 1330. ápr. 19.: 17. sz. oklevél.

16.

1329. augusztus 30., Visegrád

I. Károly engedélyezi Nekcsei Demeter tárnokmesternek, hogy Jobbágyi falujában (Heves m.) hétfőnként hetivásárt tartson.

Hártyán, a hátlapon a nagypecsét nyomával. A hátlapon a pecsét alatt kancelláriai jegyzet, egykorú tárgymegjelölés: donatio fori de possessione Iobag, valamint kora újkori tartalmi összefoglaló, levéltári jelzet.

Orig. DL 60 964. (Rhédey cs. lvt. 11.) — *Transcr.* I. Károly király, 1338. június 16., DL 60 969. (Rhédey cs. lvt. 13.) (20. sz. oklevél).

Reg. Bikki: Kronológia 34., Anjou oklt. XIII. 486. sz.

relatio comitis Pauli filii Symonis¹

Nos, Karolus Dei gratia rex Hungarie memorie commendantes tenore presentium significamus, quibus expedit, universis, quod nos ad instantiam et petitionem magnifici viri Demetrii magistri tavarnicorum² dilecti et fidelis nostri pensatis suis fidelitatibus et fidelium obsequiorum meritis preclaris et magna laude dignis de liberalitate regia eidem magistro Demetrio duximus concedendum, ut in villa eiusdem magistri Demetrii Joobaagh³ vocata deinceps in singulis septimanis singulis diebus secunde ferie forum liberum celebretur, per quod tamen foris vicinis non valeat preiudicium generari. Itaque vos universos mercatores et alios quoslibet homines, in quorum notitiam et audientiam presentium continentia deveniet, presentibus affidamus, quatenus mox audita proclamatione dicti fori cum omnibus vestris mercimoniis venditioni et commutationi exponendis aliisque rebus vestris quibuscunque causa negotiationis vel emptionis cuiuslibet in ipsum forum secure sub nostra protectione regia accedatis, peractisque ibi vestris cunctis negotiationibus, venditionibus, commutationibus et emptionibus abinde, quocunque vobis placuerit, illesis personis vestris et bonis libere recedatis. Et hec volumus per fora publice proclamari. Presentes autem, cum nobis fuerint reportate, nostrum super hoc privilegium concedemus. Datum in Alto Castro, quarta feria proxima post festum Decollationis Beati Iohannis baptiste, anno Domini M^o CCC^o XX^{mo} nono.

¹ Nagymartoni Pál országbíró (1328–1349). Archontológia 1301–1457. I. 7.

² Aba nembeli Nekcsei Demeter tárnokmester (1316–1338). Engel: Genealógia, Aba nem Lipóci ág 1. tábla: Nekcsei, Archontológia 1301–1457. I. 36.

³ Jobbágyit (Heves m.) I. Károly 1326-ban adományozta Nekcsei Demeternek (1326. júl. 3.: Anjou oklt. X. 273. sz.). Nekcsei Demeter 1338 elején Jobbágyit eladta Aba nembeli Petőc fia Miklósnak (1338. febr. 9.: DL 60 965.), és 1338. június 16-án I. Károly neki is engedélyezte a hétfői vásártartást (21. sz. oklevél).

17.

1330. április 19., Visegrád

I. Károly meghagyja a Vas és Zala megyei vámszedőknek, hogy a körmendi (Vas m.) hospesektől kiváltságuk értelmében vámot ne szedjenek.

Hártyán, a hátlapon töredékes nagypecséttel. A hátlapon kora újkori tárgymegjelölés és levéltári jelzet.

Orig. ÖStA HHStA SB FA, Erdődy D 91.

Ed. Kádas – Skorka – Weisz: Kereskedelmi források 335. — *Reg.* Erdődy 228. sz.

Nos, Karolus Dei gratia rex Hungarie memorie commendantes tenore presentium significamus, quibus expedit, universis, quod cives et hospites nostri de Gurmend¹ ad nostre serenitatis accedentes presentiam exhibuerunt nobis privilegium libertatis civitatis nostre eiusdem, in quo inter cetera conspeximus, quod mercatores dicte civitatis in parochia^a Ferrei Castri et de Zala nullum de suis mercimoniis tributum solvere tenentur,² supplicantes nobis, ut exinde, cum tricesimarius^b et tributarius nostri de eadem Gurmend³ ipsos ultra dictam libertatem eorundem^c agravare conetur, de remedio dignemur providere opportuno. Igitur vobis universis tributariis tam in comitatu Castri Ferrei, quam de Zala et specialiter tricesimariis et tributariis nunc et pro tempore constitutis in eadem civitate Gurmend damus presentibus in mandatis, quatenus ultra libertatem eorundem civium nostrorum, specialiter tu Rophoyn, tributa super eosdem nullatenus exigere presumpmatis, ipsos in libertate eorundem stare permittentes, nec etiam, cum eadem libera civitas nostra existat, tu specialiter Rophoyn, tam venientes, quam de eadem recedentes debeas vel presumpmas molestare quoquomodo. Datum in Vissegrad, quinta feria proxima ante quindenam Pasce, anno Domini millesimo trecentesimo tricesimo.

^a parochya ^b tricesmarius ^c eorundem *után kibúzva* ipsos

¹ Körmend (Vas m.).

² A körmendi kereskedőknek Vas és Zala megyékben kereskedelmi áruik után IV. Béla 1244-ben biztosított vámmentességet (EFHU 38.). IV. Béla oklevelét 1270-ben V. István megerősítette, majd ezt 1328. június 2-án I. Károly is átírta és megerősítette, UB IV. 33–34. (Anjou oklt. XII. 301. sz.). Vö. 1328. jún. 9.: 15. sz. oklevél, 1339. jún. 15.: 23. sz. oklevél

³ A körmendi harmincad más oklevélből nem ismert. A Körmenden szedett vámról vonatkozóan sem rendelkezünk korábbi adattal, az esetleg az itt tartott vásárhoz (1327. júl. 1.: Anjou oklt. XI. 347. sz.) kapcsolódott.